

MASVEIDA BEZPILSONĪBA

MASVEIDA BEZPILSONĪBA

Krievu valodā domājošo Latvijas iedzīvotāju kopienas stāvokļa monitorings ir būtiskākais nosacījums tā uzlabošanai, vai vismaz saprātīgai pretestībai, saskaroties ar daudzajiem mēģinājumiem šo stāvokli pasliktināt. Latvijas Cilvēktiesību komiteja (LCK) jau vairāk nekā 20 gadus organizē šo monitoringu.

Monitoringa sadaļa, kas tiek veltīta masveida bezpilsonībai, 2016. gada 10. oktobrī [publicēta](#) LCK mājaslapā krievu valodā. Zemāk pētījuma daļa, galvenokārt jaunais Latvijas pilsoņu un nepilsoņu atšķirību saraksts un dažu starptautisko rekomendāciju, kas tika dotas Latvijai par nepieciešamību samazināt pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības un nepilsoņu skaitu, izklāsts, tiek publicēta arī latviski.

1. Netiešais, bet efektīvais etniskais kritērijs

2014. gada 22. februārī partijas „Svoboda” līderis Oļegs Tjaņņiboks Maidanā piedāvāja vietējiem krievu tautības iedzīvotājiem piešķirt statusu „Ukrainas nepilsonis”. Pret to Rietumu demokrātiem, ņemot vērā viņu pašu grēciņus Baltijas valstīs, nav ko iebilst Banderas sekotājiem.

Atmiņā atausa kāda sena epizode no manas deputāta darbības. Pieredzes apmaiņas nolūkā mūsu Juridisko komisiju apmeklēja V. Juščenko administrācijā strādājošie juristi. Latviešu-ukraiņu tulkus atrast neizdevās, un pusēm, viebjeties, nācās sarunāties „okupantu” valodā. Kad pienāca mana kārta, es uzslavēju viesus par to, ka viņi ir ieviesuši bezvīzu režīmu ES valstu pilsoņiem un atgādināju, ka vairāk nekā puse ukraiņu tautības iedzīvotāju Latvijā ir nepilsoņi un nevar bez vīzas apmeklēt dzimteni. Sāk, inteligentā Eiropa pret jums izturēsies tāpat, kā jūs — pret saviem tautiešiem.

Vārdu pa vārdam nonācām pie mūžīgā konflikta, kas valda starp Ukrainas austrumu un rietumu rajoniem. Es piedāvāju itin eiropesku jautājuma risinājumu: atņemiet pilsonību vienā vai otrā Dņepras pusē dzīvojošajiem, un viss būs kārtībā.

Iespējams, ka starp toreizējiem viesiem bija arī Tjaņņiboka k-gs? Lai nu kā, šie Galīcijas esesiešu pēcteči ir nokārtojuši ES iestāšanās eksāmenu. Viņiem vēl nebūtu bijis par ļaunu 16. martā atsūtīt Latvijā goda delegāciju, taču sagadījās tā, ka tieši šajā dienā iekrita Krimas pašnoteikšanās referendums...

Vai atceraties anekdoti, kurā armijas praporščiks pamanījās apvienot telpu un laiku, dodot pavēli rakt grāvi no sētas līdz pusdienām? Esmu pārliecināts, ka manis ieteiktais telpas kritērijs ir tikpat pamatots, kā mūsējais laika kritērijs — pirms 1940. gada un pēc tam. Turklāt tas nesatur etnisko elementu — tieši tāpat kā mūsējais. Rezultāts gan ir skaidri redzams — 2016. gada sākumā latvieši sastādīja 0,2 procentus no kopējā Latvijas nepilsoņu skaita, bet trīs brālīgo slāvu tautu pārstāvji — 87 %. Neko nemaina fakts, ka statusu „Latvijas nepilsonis” ir saņēmuši, piemēram, 8 arābi un 2 sīrieši, kā arī 1117 tatāri.

Latvijā dzimušo, bieži vien pat trešajā un ceturtajā paaudzē Latvijā dzīvojošo nepilsoņu daļa 2012. gadā pārsniedza 40 %. Starp viņiem visvecākais cilvēks, kurš nav ieguvis augsto pilsoņa titulu, ir dzimis nākamajā Latvijas teritorijā 1892. gadā!

Ārpus Latvijas dzimušo nepilsoņu vidējais dzīves laiks Latvijā sastāda 49 gadus. Šis laiks divkārt pārsniedz Otrās Latvijas Republikas pastāvēšanas laiku, un cītība, ar kādu valsts turpina šos cilvēkus uzskatīt par imigrantiem, gan būtu labāk piemērojama kādā citā sfērā. 1942. gadā Latvijā ieradās 1003 cilvēki, 1943. gadā — 1576 cilvēki, kuri 1993. gadā tika reģistrēti kā nepilsoņi. Tas bija laiks, kad Latvijai kaimiņos esošajās republikās (it īpaši Baltkrievijā) plosījās nacistu soda ekspedīcijas, un šo rajonu iedzīvotāji tika dzīti uz Latvijas teritoriju. Atņemot viņiem politiskās tiesības, Latvija šajā gadījumā demonstrē patiesu solidaritāti ar nacistiem.

2. Nepilsoņu skaita samazināšanās tempi un iemesli

2.1. Latvijas iedzīvotāju tiesiska stāvokļa izmaiņas pēdējo 20 gadu laikā ir atspoguļotas 1. tabulā

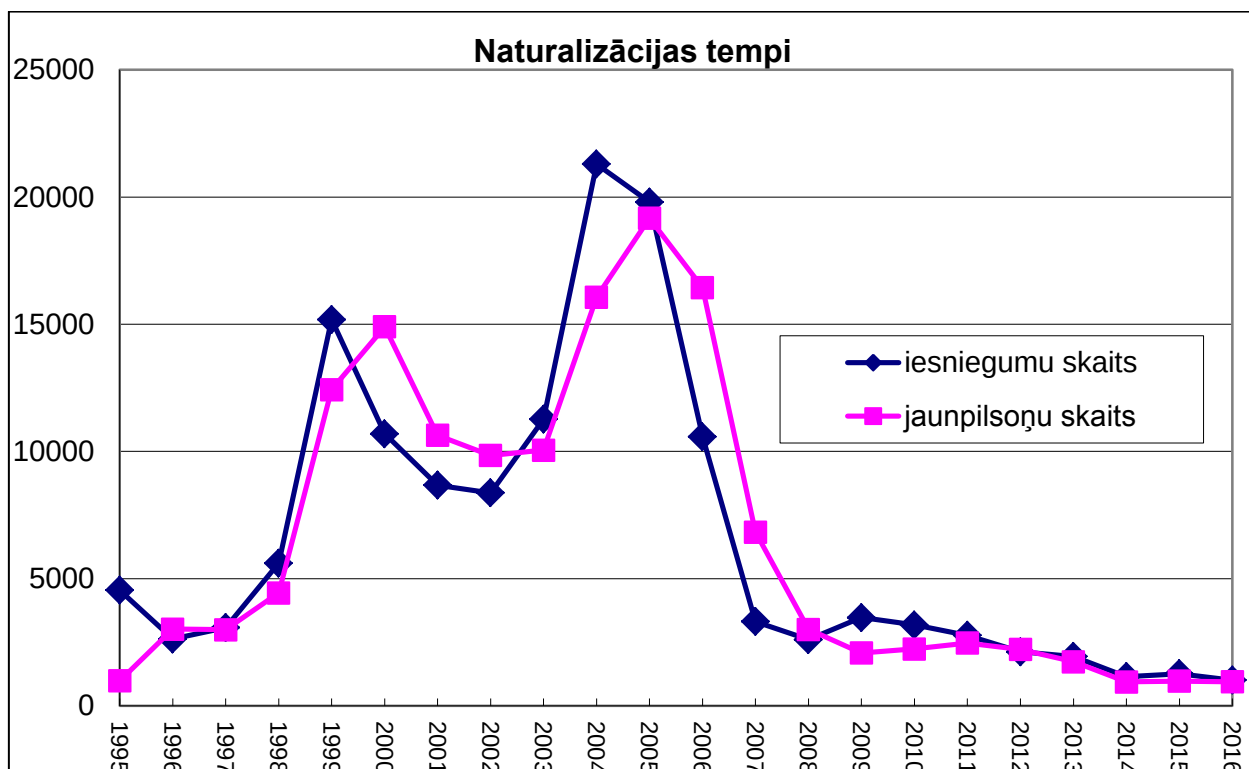
1. tabula

Dažādas Latvijas iedzīvotāju kategorijas

Gads	1996.		2006.		2016		1996.-2016.	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	% pret 1996
Visi iedzīvotāji	2469531	100,0	2294590	100,0	2144763	100,0	324768	13,2
Visi pilsoņi	1388420	56,2	1837832	80,1	1804392	84,1	-18181	-1,0
Pilsoņi nelatvieši	397791	16,1	483659	21,1	519625	24,2	-121834	-30,6
Nepilsoņi	670478	27,2	418686	18,2	252017	11,8	418461	62,4
Ārvalstnieki	12842	0,5	38072	1,7	88354	4,1	-75512	-588,0

Nepilsoņu skaits samazinājās par 418 461 cilvēkiem, jeb vairāk nekā divreiz. Pie tam tikai 29% no nepilsoņu skaita samazināšanas sastādīja pilsoņu nelatviešu pieaugums, un vēl 18% – ārvalstnieku pieaugums. Pārējās samazināšanās iemesli – mirstības pārsvars pār dzimstību un emigrācija, – nav saistītas ar tiesiskā statusa izmaiņām.

2.2. Laika periodā no 1996. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 1. janvārim Latvijas pilsonību naturalizācijas ceļā ieguva 143 528 cilvēki, kas sastāda tikai 34% no kopējās nepilsoņu skaita samazināšanās. Naturalizācija, kas ilgstoši bija galvenais pozitīvs masu bezpilsonības samazināšanās faktors, praktiski pilnībā apstājās (sk. 1. zīm.)

1. zīm.

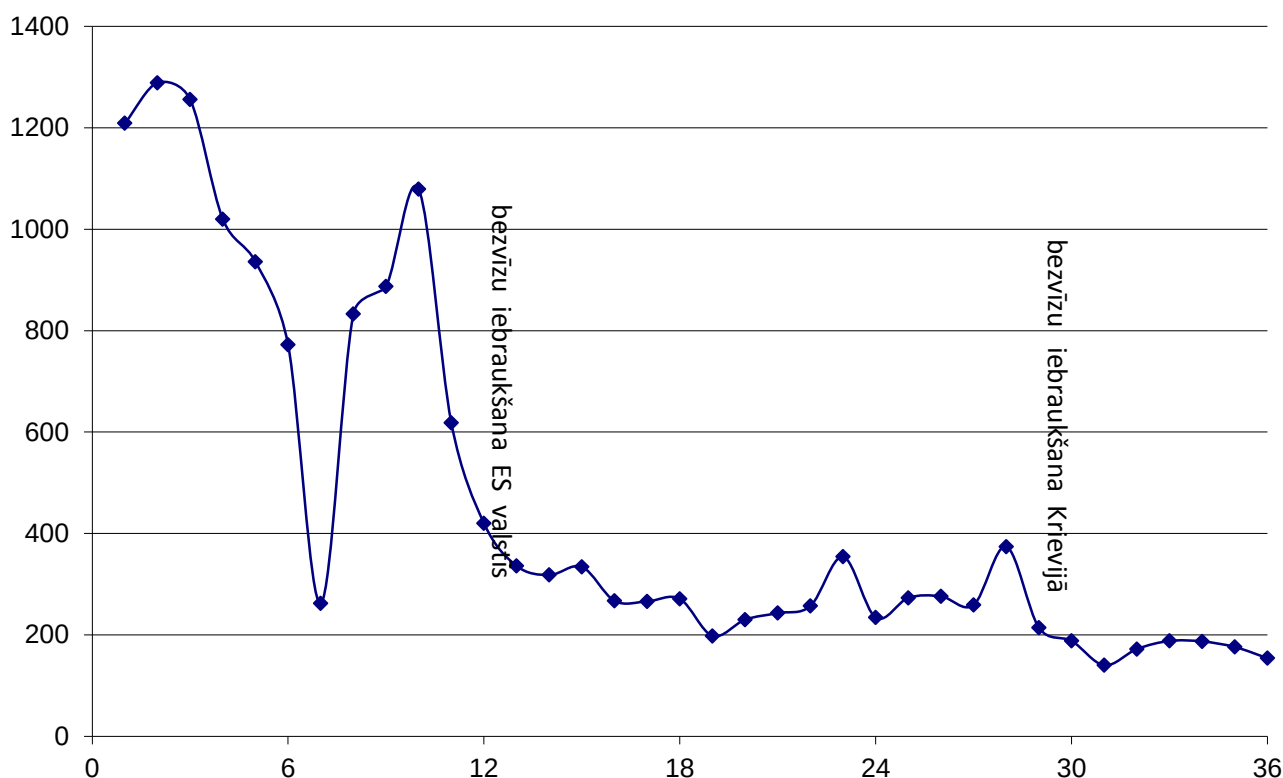
Grafikos var vērot ikgadējo pilsonībā uzņemto līknes virsotņu kavēšanos salīdzinājumā ar iesniegto iesniegumu skaita līkni, kas atbilst aptuveni gadu ilgstošai individuālai uzņemšanas pilsonībā procedūrai – no dokumentu iesniegšanas brīža līdz attiecīgā Ministru kabineta rīkojuma izdošanai.

Pirmā iesniegumu iesniegšanas līknes virsotne ir saistīta ar tā saucamo «naturalizācijas logu» atcelšanu, tas ir, ar tiesību piešķiršanu iesniegt iesniegumu jebkura vecuma personām. Otrā līknes virsotni tradicionāli skaidro ar Latvijas iestāšanos ES, lai gan tieši 2004. gadā notika krasa krievu kopienas aktivizācija sakarā ar cīņu pret tā saucamo «izglītības reformu», kas tika pārtraukta 2006. gadā.

2.3. Krasu naturalizācijai iesniegumu skaita lejupslīdi saista ar bezvīzu režīma iecelšanai lielākajā daļā ES dalībvalstu ieviešanu nepilsoņiem (2007. gada janvārī), pateicoties Eiroparlamenta deputātes un LCK biedres (bijušās LCK līdzpriekšsēdētājas) Tatjanas Ždanokas iniciatīvai, kā arī ar Krievijas prezidenta pieņemto rīkojumu (pēc partijas PCTVL lūguma) par nepilsoņu bezvīzu iecelšanu Krievijā (2008. gada jūnijā). Tomēr iesniegumu iesniegšanas tempu divkārtējā palēnināšanās notika vēl 2006. gadā.

Derētu atzīmēt, ka lielākajai daļai nepilsoņu abas šīs dāvanas bija pavisam negaidītas, un no viņiem būtu jā sagaida tikai *post factum* reakcija. Iesniegumu iesniegšanas ikmēneša grafiks par 3 gadiem (2. zīm.), mūsaprāt, šādu reakciju neapliecina.

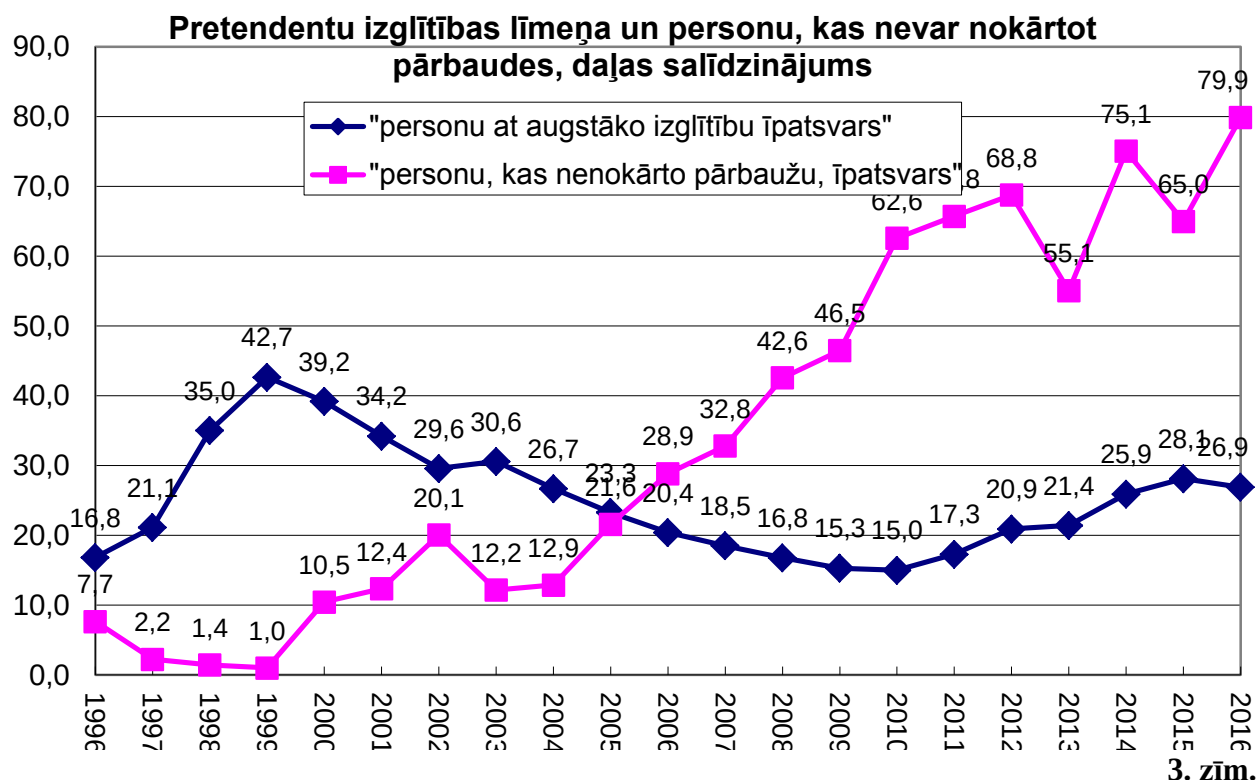
Iesniegumu iesniegšanas grafiks pa mēnešiem 2006. – 2008. gg. laikposmā.

2. zīm.

2.4. Pēdējo gadu laikā krasi pieaug to pretendentu daļa, kuri nevar pirmoreiz izturēt divas ar normatīvajiem aktiem noteiktās pārbaudes: valsts himnas, Satversmes pamatu un Latvijas vēstures zināšanu, kā arī valsts valodas prasmes pārbaudi. 2016. gada 8 mēnešu laikā tiek iesniegti 673 iesniegumi, bet pārbaudīti 538 pretendenti (207 – valodas pārbaudi, 331 – oficiālas vēstures varianta un Satversmes pamatnostādņu pārbaudi).

Pretendentu izglītības līmeņa un personu, kas nevar nokārtot pārbaudes, daļas salīdzinājums tiek demonstrēts 3. zīm.

Demonstrētā aina ir klajā pretrunā ar amatpersonu daudzkārtējiem apgalvojumiem par naturalizācijas pārbaudu vienkāršību. Piemēram, kādreizējais Valsts prezidents Valdis Zatlers paziņoja Krievijas tautai, ka 90% pretendentu nokārto eksāmenus no pirmā mēģinājuma¹. Bet toreizējais ārlietu ministrs Māris Riekstiņš paziņoja², ka naturalizācija «ir diezgan viegls process, kas iekļauj sevī latviešu valodas prasmes un valsts vēstures zināšanas testu. Es pat nevaru nosaukt to par eksāmenu – tas nav tik sarežģīts...».

No zīmējuma izriet, ka krievu kopienas elite naturalizējās bez īpašām problēmām, bet lielākajai daļai iedzīvotāju prasību līmenis eksāmenos ir pārāk augsts.

Objektīvu valodas pārbaudes sarežģītības pakāpes novērtējumu Naturalizācijas pārvalde veica 2008. gadā³. Brošūra satur valodas pārbaudu pilsonības pretendentiem 36 valstīs salīdzinošu analīzi. No tām 29 valstīm, kurās ir zināms valodas pārbaudu sarežģītības pakāpes līmenis pēc visas Eiropas klasifikācijas ALTE, vienīgā valsts, kurā sarežģītības kategorija bija augstāka nekā Latvijā (B2 — ceturtā no lejas pēc sarežģītības līmeņa), izrādījās Dānija. Vēl četras valstis (Lielbritānija, **Latvija**, Čehija un Somija) izvirza par vienu pakāpi zemākas prasības (B1). 5 valstīs (Vācija, Luksemburga, Slovēnija, Krievija, Igaunija) prasības ir par puspakāpi zemākas (A2/B1). Vēl 10 valstīs (Austrālija, Austrija, Bulgārija, Grieķija, Kanāda, Lietuva, Nīderlande, ASV, Francija, Horvātija) prasības nepārsniedz pirmo vai otro komplicētības pakāpi. 9 valstīs (Beļģijā, Īrijā, Islandē, Spānijā, Kiprā, Lihtenšteinā, Norvēģijā, Polijā, Zviedrijā) valodas prasības pretendentiem netiek izvirzītas vispār. Vismaz 6 valstīs (Austrālija, Kanāda, Lielbritānija, Lietuva, Slovēnija, ASV) vecāka gadagājuma cilvēki tiek atbrīvoti no valodas eksāmena.

¹ Valda Zatlera intervija radiostacijai «Эхо Москвы» („Maskavas atbalss”), 07.08.2007, <http://echo.msk.ru/programs/beseda/53848/>

² Riekstiņš, «Mēs esam ieinteresēti labās attiecībās ar Krieviju». Intervija aģentūrai RIA «Novostji», 13.04.2009, <http://www.rian.ru/interview/20090413/167980536.html>

³ Informācija par valodas prasmes un citām zināšanu pārbaudēm pilsonības iegūšanai. LR Naturalizācijas pārvalde, ārējo sakaru daļa, 2008.

2.5. Latvija un Igaunija joprojām ir ES topā pēc bezvalstnieku skaitā: attiecīgi 70% un 22% Eiropas Savienībā dzīvojošo cilvēku bez pilsonības. Pasaulē Latvija pēc šī rādītāja ir ceturtajā vietā – pēc Mjanmas (810 tūkst. nepilsoņu), Taizemes (700) un Kotdivuāras (500). Tomēr iedzīvotāju skaits šajās valstīs pārsniedz Latvijas iedzīvotāju skaitu 10 - 30 reizes.

Saskaņā ar Eurostat datiem Latvija ir piešķīrusi pilsonību 12 cilvēkiem uz 10 000 iedzīvotājiem, savukārt vidējais rādītājs ES valstīs ir 16 pilsoņi. Aprēķinot rezidentu skaitu, kam nav mītnes valsts pilsonības, Latvijā šis rādītājs veido 6 iedzīvotājus no 1000 – trešā vieta no beigām pēc Čehijas un Slovākijas, četras reizes mazāk, nekā vidēji ES valstīs. Piemēram, Zviedrijā šis naturalizācijas rādītājs (tas attiecas nevis uz pašu valsts iedzīvotājiem, bet gan ārzemniekiem) ir desmitkārt augstāks, nekā Latvijā.

Tātad patiesībā nekādi efektīvi līdzekļi Latvijā koncentrētās masveida bezpilsonības likvidēšanai netiek likti lietā.

3. Nepilsoņu tiesību ierobežojumi

3.1. 1991. gada 15. oktobrī, kad bija pagājis tikai pusotrs gads kopš marta (1990. g.) LR Augstākās Padomes vēlēšanām un pusgads kopš marta (1991. g.) referenduma par neatkarību, Augstākā Padome pieņēma lēmumu „Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem” un līdz ar to atņēma politiskās tiesības apmēram vienai trešdaļai savu vēlētāju.

Trīs ar pusi gadu ilgs laikposms bija nepieciešams, lai noteiktu šo „atstumto” cilvēku tiesisko statusu, kas tika fiksēts 1995. gada 12. aprīļa likumā "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības". Šajā laikposmā izveidojošos tiesiskais vakuums tika aizpildīts ar visdažādākajiem likumiem, ar Ministru kabineta, atsevišķu ministriju un resoru normatīvajiem aktiem, ar pašvaldību lēmumiem un starptautiskajiem līgumiem, kuri noteica Latvijas pilsoņu un nākamo nepilsoņu tiesību atšķirības dažādajās sabiedrības dzīves sfērās. Tieši šajā periodā tika ieviestas 85 jeb 60% no 147 atšķirībām, kuras ir fiksētas šajā pētījumā.

Likuma „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu ...” 2. panta 3. daļa noteica, ka "valsts varu un valsts pārvaldi realizējošām institūcijām ir pienākums nodrošināt šajā pantā minēto tiesību ievērošanu un nepieļaut šo tiesību ierobežošanu likumos, noteikumos, instrukcijās, rīkojumos un citos valsts un pašvaldību institūciju izdotajos aktos". Diemžēl 2000. gada 30. martā šis pants no likuma tika izsvītrots, turklāt acīmredzami, priekšlaicīgi.

3.2. Sakarā ar to, ka vienu pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirību atcelšanu pavada jaunu ierobežojumu ieviešana, sarakstam tika piešķirts monitoringa raksturs.

Pirmoreiz šo tiesību atšķirību, kas ir nostiprinātas daudzos dažāda līmeņa varas institūciju aktos, sarakstu 1994. gadā sastādīja cilvēktiesību aizstāvju grupa B. Čileviča vadībā. Latvijas Cilvēktiesību komiteja (LCK) turpināja pētīt pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības kopš 1997. gada septembra. Pēdējo 19 gadu laikā LCK sagatavoja 11 atšķirību sarakstu variantus: 1997. g. septembrī, 1998. g. aprīlī, 1999. g. februārī, 1999. g. decembrī, 2001. g. martā, 2003. g. decembrī, 2006. g. martā, 2007., 2010., 2013. un 2016. gada augustā.

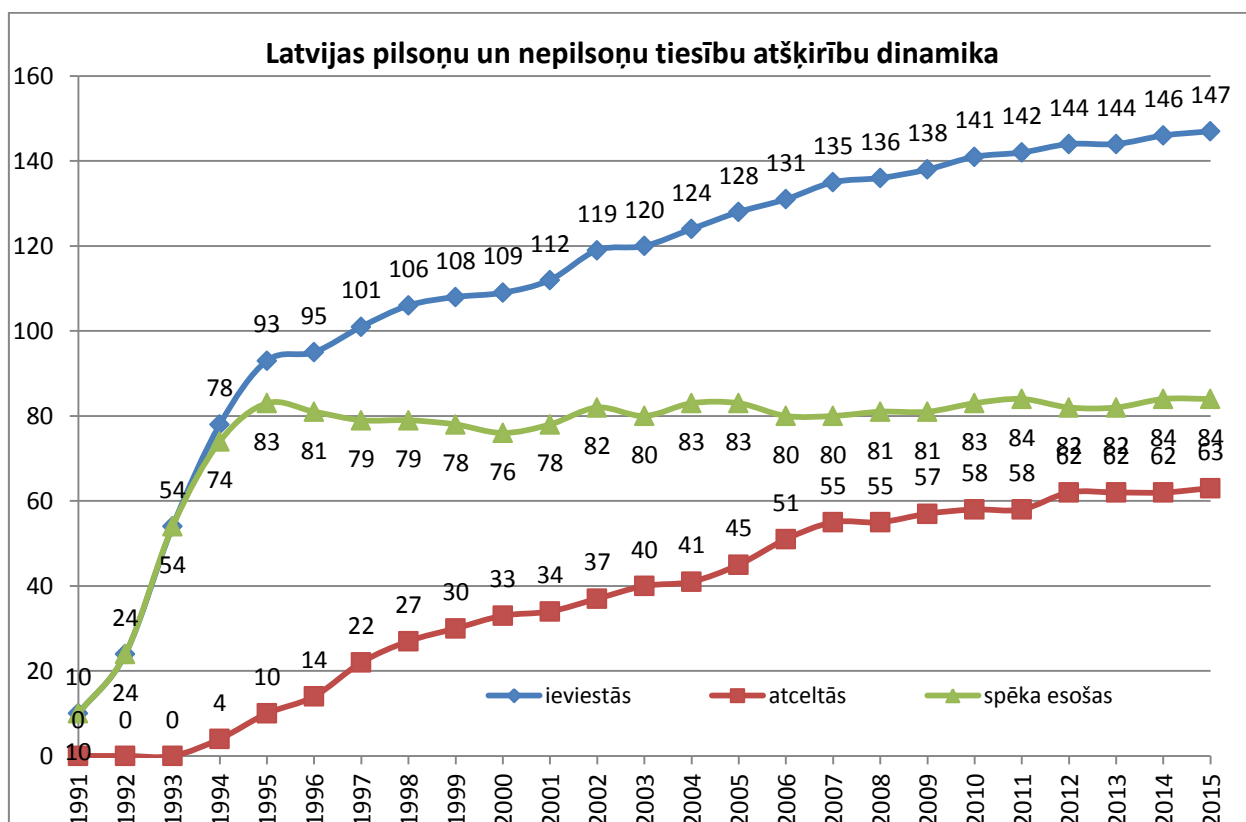
Pirms deviņpadsmit gadiem sastādot savu pirmo atšķirību saraksta variantu, toreizējie LCK līdzpriekšsēdētāji Vladimirs Buzajevs, Genādijs Kotovs un Leonīds Raihmans (kurš strādāja pie saraksta sastādīšanas vēl B. Čileviča grupā) deva svinīgu solījumu veikt procesa monitoringu līdz pat tam laikam, kamēr neizzudīs pēdējā atšķirība vai pēdējais nepilsonis. Kopš 2006. g. saraksta sastādīšanas darbā aktīvi iesaistījās toreizējais LCK līdzpriekšsēdētājs Aleksejs Dimitrovs. Pateicoties viņa centieniem ir būtiski samazinājies spēkā esošo atšķirību saraksts gan virtuālajā ziņā (norādījumi uz kļūmēm sarakstā), gan realitātē (pateicoties tam, ka viņš strādāja par Saeimas PCTVL frakcijas konsultantu). Kopš 2010. gada ar sarakstu aktīvi strādā LCK valdes loceklis Aleksandrs Kuzmins.

3.3. Sarakstā tiek fiksētas gan spēkā esošās, gan arī spēku zaudējušās atšķirības ar to ieviešanas un atcelšanas datumiem.

Pašreiz mēs esam uzskaitījuši 84 spēkā esošās Latvijas pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības (saraksts – 1. pielikumā) un 63 atceltās atšķirības (2. pielikumā). Katrā pielikumā īsumā tiek raksturota atšķirības būtība, norādīts attiecīgā normatīvā akta nosaukums un pieņemšanas datums, kā arī to pantu (punktu) numuri, kuri tieši diskriminē nepilsoņus. Nepieciešamības gadījumā ir norādīts tā normatīvā akta nosaukums un pieņemšanas datums, ar kuru sākotnēji tika ieviesta diskriminējoša norma.

Atcelto atšķirību sarakstā tiek norādītas arī analogiskas ziņas par normatīvo aktu, kas atcēla ierobežojumus.

Pateicoties tam ir iespējams atveidot procesa dinamiku (4. zīm.).

4. zīm.

Acīmredzami pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirību ieviešanas vēsturi varētu sadalīt trijos periodos:

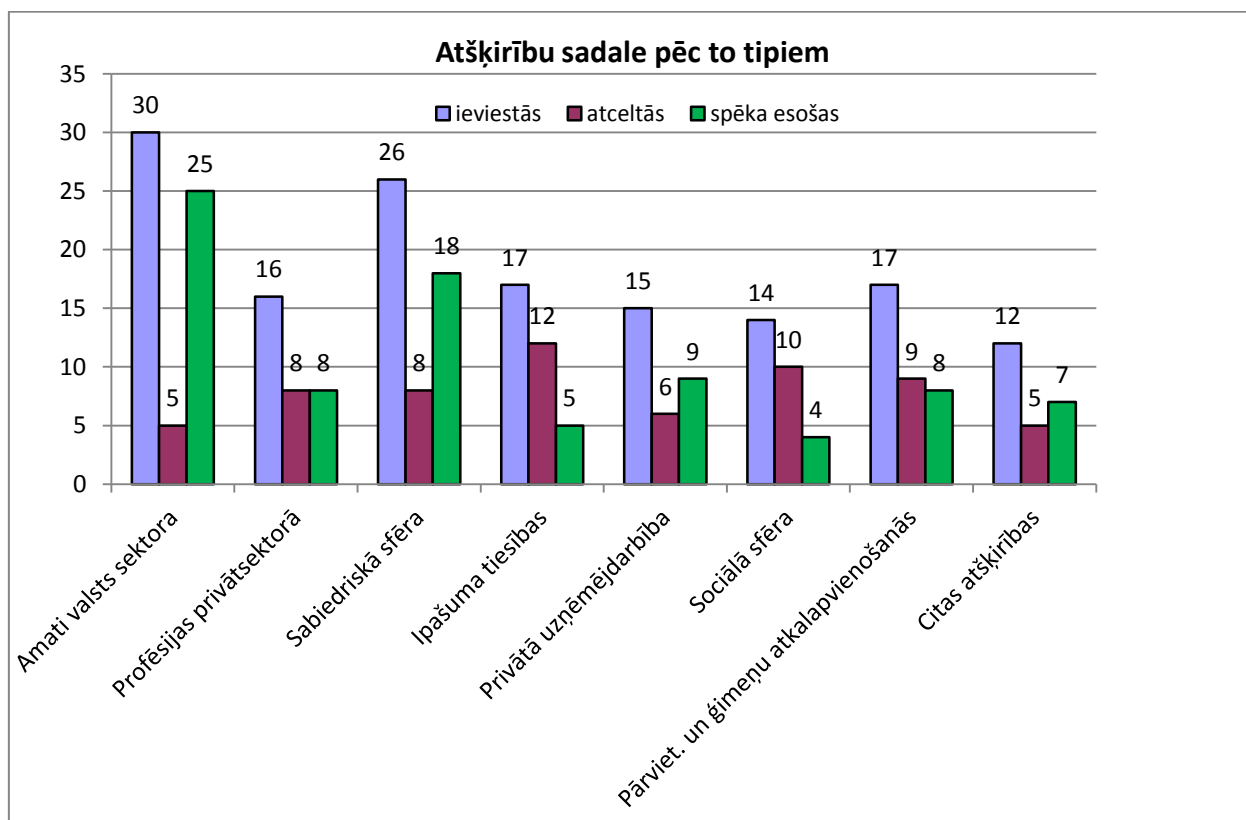
- lavīnveida pieaugums (1991.–1995.), tiek ieviestās 93 atšķirības, atceltās - 10;
- nekonsekventi centieni samazināt atšķirību skaitu (1996. –2000.), tiek ieviestās 16 atšķirības, atceltās - 23;
- dinamiskais līdzsvars (2001. –2015.), tiek ieviestās 38 atšķirības, atceltās - 30.

Kopumā no 63 atšķirību atcelšanas gadījumiem 39 gadījumos nepilsoņu tiesības tika paplašinātas līdz pilsoņu tiesībām, pārējos gadījumos pilsoņu ekskluzīvas tiesības tika atceltas vai zaudēja spēku.

3.4. Pielikumos speciāli norādītas atšķirības, kad salīdzinājumā ar Latvijas nepilsoņiem kāda konkrēta priekšrocība tiek dota ne tikai Latvijas pilsoņiem, bet arī ārvalstniekiem – Eiropas Savienības pilsoņiem (19 no 84). Vēl tika izceltas tās atšķirības, kuru raksturs tīši aizvairo nepilsoņus (29 no 84), kad līdzās nepilsoņiem kādas noteiktas tiesības tiek liegtas alkoholiķiem, narkomāniem, psihiski slimajiem, teroristiem un naidīgo (pēc likumdevēju domām) organizāciju biedriem, kas ir Latvijas pilsoņi.

Saprotams, ka eksistē vairums Latvijai adresēto starptautisko cilvēktiesību aizsargājošo institūciju rekomendāciju, 41 no kurām, kas pieņemtas laika posmā no 1998. līdz 2016. gadam, atreferētas 3. pielikumā.

3.5. Sarakstā tiek izmantota šāda pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirību klasifikācija (5.zīm.): atšķirības iņemot tos vai citus amatus, darboties noteiktās profesijās un veikt kādas funkcijas, attiecīgi: valsts (1), privātajā (2) un sabiedriskajā (3) sektoros, ka arī tiesību uz privātīpašumu ierobežojumi (4), ierobežojumi nodarboties ar privāto uzņēmējdarbību (5), sociālās tiesības (6), iecelšanas-izceļošanas un ģimeņu atkalapvienošanās tiesības (7) un citas tiesības, kas neiekļaujas iepriekšminētās klasifikācijas ietvaros (8).

5. zīm.

3.6. Salīdzinot ar iepriekšējo 2013. gada sarakstu, fiksēto atšķirību skaits palielinājās no 142 līdz 147, bet spēka esošo atšķirību – no 80 līdz 84. Šis apstāklis ir saistīts gan ar agrāk nepamanīto atšķirību iekļaušanu sarakstā, gan ar reālajām situācijas izmaiņām.

Saraksts papildināts ar trim agrāk nepamanītām atšķirībām.

No 2001. gada nepilsoņi nevar kļūst par Konkurences padomes, kas uzrauga pretmonopolu likumu ievērošanu, locekļiem. No 2009. gada nepilsoņi nevar arī kļūst par Latvijas sporta federāciju vadītājiem, bet no 2010. gada – par aviodrošības vadītājiem vai kvalitātes uzraudzības vadītājiem.

Viena jauna atšķirība tiek ieviesta ar jauno (2015. g.) Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likumu. Nepilsoņiem, kuri agrāk veidoja rūpniecisko īpašumu, turpmāk nav tiesību šo īpašumu aizstāvēt. Nepilsoņiem nav tiesību strādāt par patentpilnvarotiem (šis ierobežojums, kas eksistē no 2007. gada, un, pēc Tiesībsarga viedokļa, ir nesamērīgs, tiek pārcelts no Patentu likuma), kā arī kļūst par rūpnieciskā īpašuma apelācijas padomes locekļiem.

LCK iesniedza savu noraidošo viedokli Saeimas atbildīgai komisijai, un LCK izpildsekretārs Aleksandrs Kuzmins aizstāvēja mūsu viedokli komisijas sēdēs, bet deputāti lēma citādi.

Otrajā gadījumā Saeima pēkšņi attiecas no okupācijas doktrīnas un 2014. gada 3. aprīlī bez balsojuma atbalstījusi Aizsardzības ministrijas priekšlikumu iekļaut Latvijas pilsoņiem apdrošināšanas stāžā militārdienesta laiku PSRS bruņotos spēkos virsnieku amatā. Iepriekšējo 16 gadu likuma „Par valsts pensijām” eksistēšanas laikā šis stāžs bija ņemts vērā tikai ar nosacījumu, ka viņiem sakarā ar darbību Latvijas interesēs atņemta dienesta pakāpe. Visticamāk realitātē nebija fiksēts neviens šis gadījums.

Tiek atcelts ierobežojums nepilsoņiem stādāt pašvaldības komisijās, kas eksistēja no 1994. gadā. No 2009. gada šis ierobežojums bija iekļauts vienīgi Rīgas pašvaldības nolikumā attiecībā uz revīzijas komisiju. Tomēr ar 2015. gada 27. janvāra grozījumiem revīzijas komisija bija vispār likvidēta kopā ar minēto ierobežojumu. Komisijas funkcijas bija nodotas kabatas (pēc opozīcijas viedokļa) audita pārvaldei.

3.7. Saprotams, ka Saeimas deputāti, kurus ievēlēja pateicoties nacionālo minoritāšu balsīm, vairākkārt mēģināja atcelt tās vai citas pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības. Pēc viņu ierosinājuma tika atceltas tikai 10 atšķirības (7. Saeimā – 2, 8. Saeimā – 7, 9. Saeimā – 1). 7 reizes panākumu sasniedza frakcija PCTVL, pa vienai atšķirībai tika atcelts pēc kopējas PCTVL un atbilstoši TSP un LSP iniciatīvas. Vienreiz panākumu sasniedza visas trīs frakcijas, iesniedzot kopēju pieteikumu Satversmas tiesā.

Opozīciju partiju centieni pamatā bija instruments, lai pievērstu uzmanību šai problēmai. Piemēram, ļaut nepilsoņiem piedalīties pašvaldību vēlēšanās opozīcija piedāvāja 37 reizes. Publiski no Saeimas tribīnes atšķirības atcelšanu aizstāvēja 19 deputāti. Paši aktīvākie: Jakovs Pliners (15 uzstāšanās), Vladimirs Buzajevs (14), Aleksandrs Golubovs (7).

Pētījuma autoram pieder arī pēdējais tāds mēģinājums – 2009. gada 10. decembrī. Vēlāk šie priekšlikumi nāc tikai no Latvijai adresētām starptautiskajām rekomendācijām.

2016. gada 15. septembrī Saeima pirmoreiz **vienbalsīgi** atbalstījusi ksenofobisku „tautas” iniciatīvu vispār atņemt nepilsoņiem tiesības uz lauksaimniecisku un meža zemi.

3.8. Autors arī pagaidām ir vienīgais no esošiem un bijušiem Saeimas deputātiem, kas veiksmīgi apstrīdējis vienu no vissmagākajām atšķirībām Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

No 14 atšķirībām starp pilsoņu un nepilsoņu tiesībām sociālajā sfērā palika tikai 4, turklāt 2 – vissāpīgākās, kas ir saistītas ar atteikumu ieskaitīt nepilsoņiem kopējā apdrošināšanas stāžā to padomju laikposma stāžu, kas tika uzkrāts ārpus Latvijas PSR robežām.

Ierobežojumu satur 1995. gada rudenī pieņemtā likuma «Par valsts pensijām» Pārejas noteikumu 1. punkts, un tas ar likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret bezdarba gadījumiem” atsauci uz likumu «Par valsts pensijām» tiek piemērots to arī bezdarbnieka pabalsta apmēram.

Ierobežojums likumā «Par valsts pensijām» parādījās grozījumu otrajam lasījumam iesniegšanas (19.10.1995) rezultātā valdības likumprojektam (Nr. 682), kas nesaturēja nekādus ierobežojumus nepilsoņiem. Tajā laikā jau tika ievēlēta 6. sasaukuma Saeima, bet likumprojektu izskatīja vēl iepriekšējais deputātu sastāvs. Atbildīgā komisija neatbalstīja TB/LNNK priekšlikumu. Balsošanā piedalījās 52 deputāti (nepieciešamais kvorums – 51 cilvēks): par – 29 (no 100), pret – 8, atturējās – 15. Debašu par priekšlikumu nebija.

Tomēr gan Saeimas vairākums, gan valdība visos līmeņos, līdz pat Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielajai palātai, sīvi aizstāvēja un aizstāv savas tiesības diskriminēt nepilsoņus (sk. 4. pielikumu).

1.pielikums

Pilsoņu un nepilsoņu- Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju tiesību salīdzinājums. (Latvijas Cilvēktiesību komitejas [F.I.D.H.] dati uz 2016. gada augustu

<i>I. Aizliegums ieņemt valsts un sabiedriskos amatus (a)Valsts sektorā Profesijas un amati, kuros var strādāt tikai pilsoņi:</i>	
1. Valsts prezidents	LR Satversmes 37 p. ar 04.12.97 grozījumiem.
2. Ministru kabineta loceklis	Ministru kabineta iekārtas likums, 15.05.08, 12.p.
3. Civildienesta ierēdņi. (A) [VIII-9, IX-6]	Valsts civildienesta likums, 07.09.00., 7(1). p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 21.04.94. likumu "Par valsts civildienestu".
4. Satversmes tiesas tiesnesi	Satversmes tiesas likums, 05.06.96., 4.(2)p.
5. Tiesneši (A) [VIII-1]	Likums "Par tiesu varu", 15.12.92. ,51(1) p.
6. Prokurori (A) [VIII-1, IX-1]	Prokuratūras likums, 19.05.94., 33.(1)p.
7. Valsts drošības dienesta darbinieki (A) [VIII-1, IX-1]	Valsts drošības iestāžu likums, 05.05.94., 18.(2)p.
8. Diplomātiskais un konsulārais dienests (A)	Diplomātiskā un konsulārā dienesta likums, 21.09.95., 3. panta 1., 3 ¹ un 6. daļa Ierobežojums tika ieviests ar Ministru kabineta 10.05.94. Noteikumiem Nr.101 „Par valsts civildienesta ierēdņu amatu sarakstu” 1.7.p.
9. Valsts kontrolieri, valsts kontroles padomes locekli, revīzijas departamenta sektora vadītājs (A) [IX-1]	Valsts kontroles likums, 09.05.02., 30.(1) p. Ierobežojums tika ieviests ar Ministru kabineta 10.05.94. noteikumu Nr.101 „Par valsts civildienesta ierēdņu amata sarakstu” 1.8.p.
10. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonas un darbinieki (A) [VIII-1]	Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums, 18.04.02., 4.-6.p. Ar 10.03.16 grozījumiem tiešas prasības biroja darbiniekam par LR pilsonības esamību no likuma 6. panta bija izslēgtas, tomēr 5. panta 8. daļā tiek ietverta līdzvērtīga prasība – jāatbilst likumā "Par valsts noslēpumu" noteiktajām prasībām
11. Sabiedrisko pakalpojumu regulatoru padomju locekļi A) [IX-1]	Likums "Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem", 19.10.00., 37.p.
12. Centrālās vēlēšanas komisijas locekļi	Likums "Par Centrālo vēlēšanu komisiju", 13.01.94., 2p. Ierobežojums tika ieviests ar 20.10.92. likumu "Par 5. Saeimas vēlēšanām"
13. Valsts policisti (A) [VIII-7, IX-4]	Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums, 15.06.06, 4.(1)p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 08.06.94 grozījumiem likumā "Par policiju".
14. Pašvaldību policisti (A) [IX-2]	Likums "Par policiju", 04.06.91, 21.p. ar 16.09.10 grozījumiem. Likuma Pārejas noteikumu 2.punkts paredz esošiem policistiem – nepilsoņiem saglabāt darbu, iesniedzot līdz 01.03.2011. naturalizācijas iesniegumu
15. Ostu policisti	Likums "Par policiju", 04.06.91, 21. ¹ p. ar 28.10.10 grozījumiem..

16. Ieslodzījumu vietu apsardze (A) [VIII-4, IX-4]	Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums, 15.06.06, 4(1).p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 13.05.99. grozījumiem likumā "Par policiju".
17. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests (A) [VII-1, VIII-5, IX-4]	Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums, 15.06.06, 4(1).p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 24.10.02. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumu (28.p.). No darba netiek atbrīvotas amatpersonas - nepilsoņi, kuri stājušies dienestā līdz 31.12.02. (likuma pārejas noteikumu 2.p.).
18. Robežsargi (A) [VIII-6, IX-4]	Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums, 15.06.06, 4(1).p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 27.11.97. Robežsardzes likumu (19.p.).
19. Karavīri [VIII-2, IX -1, XI -1]	Militārā dienesta likums, 30.05.02., 2. un 16.p. pēc 29.03.07. grozījumiem (pārēja uz profesionālo dienestu).
20. Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņi (A) [VIII-3, IX-2]	Likums "Par Valsts ieņēmumu dienestu", 28.10.93., 17.(1)p. ar 25.10.01.grozījumiem. Ierobežojums tika ieviests ar Ministru kabineta 10.05.94. Noteikumiem Nr.101 «Par valsts civildienesta ierēdņu amatu sarakstu» 1.6.p.
21. Valsts darba inspekcijas amatpersonas [IX-2]	Valsts darba inspekcijas likums, 13.12.01., 5.p.
22. Konkurences padomes locekļi	Konkurences likums, 5.(4) p., 04.10.01. Par Konkurences padomes locekļi var kļūst tikai civildienesta ierēdņi. Iepriekšēja 18.06.97 konkurences likumā šāda ierobežojuma nebija.
23. Rūpnieciskā īpašuma apelācijas padomes locekļi	Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums, 18.06.15, 27(1)p.
24. Dzimtsarakstu nodaļu ierēdņi [VIII-4, XI-1]	Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likums, 29.11.12., 12.p. Ierobežojums tika ieviests ar 21.10.93 Likumu "Par civilstāvokļa aktiem" (3.(2) p)
25. Darbs, kurš ir saistīts ar pieeju valsts noslēpumiem (A) (B) [VIII-5, IX-4]	Likums "Par valsts noslēpumu", 17.10.96., 9.(2)p.
<u>b) Privātajā sektorā,</u> <i>Darba vietas, kurās var strādāt tikai pilsoņi:</i>	
26. Advokāts un advokāta palīgs (A),(B), (C) [VIII-4, IX -3]	Latvijas Republikas Advokatūras likums, 27.04.93., 14.(1)p.; 83.p.
27. Nepilsonis nevar būt par aizstāvi kriminālprocesā pat ja viņš ir ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā no ES dalībvalstīm (B) [IX-1]	Kriminālprocesa likums, 01.10.05., 79.p.
28. Notārs un notāra palīgs (A), (B) [VIII-2, IX-1]	Notariāta likums, 01.06.93., 9.(1)p.; 147.(1)p. Pēc 26.11.15. grozījumiem par notāriem (bet ne par notāra palīgiem) var strādāt arī ES dalībvalstis pilsoņi.
29. Tiesu izpildītājs (A) [VIII-2, IX-1]	Tiesu izpildītāju likums, 24.10.02., 12.(1)p. Agrāk – Likums "Par tiesu varu", 15.12.92.
30. Apsardzes dienesta vadītājs vai individuālais komersants (A),(B),(C) [VIII-10, IX-3, XI -1]	Apsardzes darbības likums, 13.02.14, 7.(1) p. Ierobežojums tika ieviests ar 29.10.98. Apsardzes darbības likumu (6.p.)

31. Profesionālais patentpilnvarotais (A),(B),(C) [IX-2, XII-1]	Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums, 18.06.15, 121. (2)p. Ierobežojums tika ieviests ar 15.02.07 Patenta likumu (26.p)
32. Civilais (algots) darbs karaspēka daļās [VIII-3, IX-2]	Militārā dienesta likums, 30.05.02., 16. p.
33. Iekšējais auditors ministriju padotībā esošās institūcijās [XI-1]	Iekšējā audita likums 13.10.12, 11. (2) p. Ierobežojums tika ieviests ar 31.10.02 Iekšējā audita likumu pēc 23.02.06. grozījumiem
c) <u>Sabiedriskajā sektorā</u> Tiesības, kuras ir tikai pilsoņiem	
34. Piedalīties Saeimas vēlēšanās	Latvijas Republikas Satversme, 8. un 9.pants. Reāli piemēroti, sākot ar 05.06.93 vēlēšanām
35. Saeimas atļaušanas ierosināšana	Latvijas Republikas Satversmes 14. pants ar 08.04.09 grozījumiem
36. Piedalīties pašvaldību vēlēšanās (A), (B) [VII-3, VIII-16, IX-11]	Latvijas Republikas Satversmes 101. pants pēc 15.10.98. grozījumiem. Reāli piemēroti, sākot ar 29.05.94 vēlēšanām
37. Piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās (A), (B) [VIII-2, IX-4].	Eiropas Parlamenta vēlēšanu likums, 29.01.04, 2.p.
38. Piedalīties valsts referendumos [VIII-3].	LR Satversme, 80.p. Reāli piemēroti, sākot ar 22.06.98 referendumu
39. Tautas likumprojektu (valsts mēroga referendumu) ierosināšana	Likums "Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu", 31.03.94 ar 08.11.12 grozījumiem, 23(2) p.
40. Iesniegt obligātos izskatīšanai Saeimā kolektīvos iesniegumus [XI-2]	Saeimas Kārtības Rullis ar 19.01.12. grozījumiem, 131 ³ p.
41. LR pilsoņi, kas ir pakļauti lustrācijas ierobežojumiem, saglabā balsstiesības. LR nepilsoņi uz nenoteiktu laiku zaudē tiesības iegūt LR pilsonību. [VIII-2, XI-1].	Pilsonības likums, 22.07.94., 11.p.
42. Tikt ievēlētiem pašvaldību vēlēšanu komisijās [IX-1]	Republikas pilsētu un novadu vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likums, 10.05.95, 6(1) p. Ierobežojums tika ieviests ar 20.10.92. likumu "Par 5. Saeimas vēlēšanām".
43. Dibināt politiskās partijas [VII-1, VIII-3].	Politisko partiju likums, 07.07.06, 12.(1)p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 15.12.92 likumu "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām" (43.p.)
44. Politiskās partijas var darboties, ja nepilsoņu un ES pilsoņu skaits tajās ir mazāks par pusi [VII-1, VIII-4].	Politisko partiju likums, 07.07.06., 26.(3)p. Ierobežojumi tika ieviesti ar 05.04.95. grozījumiem likumā "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām" (45.p.).
45. Dienēt Zemessardzē (A) [VIII-2]	Latvijas Republikas Zemessardzes likums, 06.05.10, 14(1) p. Agrāk – Likums "Par Latvijas Republikas Zemessardzi", 06.04.93., 5.(1) p.
46. Tikt ievēlētam par Tiesībsargu	Tiesībsarga likums, 06.04.06., 5.(2) p.
47. Tikt ievēlētam Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomē [VII-1].	Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums, 06.07.10, 56.(3) p. Agrāk - Radio un televīzijas likums, 24.08.95., 42.(2)p.
48. Par Ordeņa kapitula (kas izskata ar valsts apbalvojumiem saistītus jautājumus) kancleru un locekļiem var būt tikai Latvijas pilsoņi [VIII-1]	Valsts apbalvojumu likums, 04.03.04., 43.p.

49. Tikai pilsoni var būt par bīskapiem, militāriem ordināriem un kapelāniem katoliskajā baznīcā	Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums, 12.09.02., 5., 24. un 25. p. p.
50. Tikai pilsoni var būt par Latvijas sporta federāciju vadītājiem	Sporta likums, 24.10.02 pēc 29.01.09 papildinājuma ar 10 ¹ p.
51. Kontakti ar ārvalstu pilsoņiem, pieeja kultūras vērtībām un masu saziņas līdzekļiem, apmācība un amatu iegūšana, piedalīšanas nobalsošanā un sociālas garantijas dažos starptautiskos līgumos tiek piedāvāti tikai Latvijas pilsoņiem [IX-1]	12 starptautiskie līgumi, kuri pieņemti no 07.08.92. līdz 14.02.13. Sk. 3.1.pielikumu
II. Tiesības uz īpašumu Pilsoniem ir priekšroka, iegūstot īpašuma tiesības	
52. Personas, kuras nav LR vai ES pilsoņi, kā arī kompānijas, kurās šīm personām pieder vairāk par pusi pamatkapitāla, var iegādāties zemi pilsētās tikai ar īpašu pašvaldības atļauju. Viņām ir aizliegts iegādāties zemi pierobežas zonā, jūru un upju aizsargjoslās (izņemot zemesgabalus, kas paredzēti apbūvei), kā arī lauksaimniecisko un mežu zemi. Gadījumā, ja LR vai ES pilsoņi zaudē kontroli pār kompānijas kapitālu, ar pašvaldības lēmumu agrāk iegādātā zeme tiek atsavināta divu gadu ilgā termiņā. (B), (C) [VII-3,VIII-8,IX-3].	Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", 20.11.91, 20.p. Tika ieviests ar 24.11.94. grozījumiem, 3.p.
53. Analoģiskie «52» ierobežojumi ir personām un kompānijām, ja tās iegādājās zemi lauku apvidos. Papildus ir aizliegts iegādāties zemesgabalus pierobežas joslā, rezervātos, derīgo izrakteņu atradņu vietās un tml. (B) [VII-1,VIII-6]	Likums "Par zemes privatizāciju lauku apvidos", 09.07.92., 28.p., pēc 08.12.94. grozījumiem. Ierobežojumi nepilsoņiem ir daļēji mīkstināti to zemesgabalu privatizācijas gadījumā, kuri agrāk tika nodoti pastāvīgai lietošanai. Ja zemesgabals atbilst tai kategorijai, kurā darbojas ierobežojumi, tad privatizācijas pieteikums tiek pieņemts un zemes izpirkšanas tiesības tiek saglabātas līdz 31.08.09. (kamēr nepilsonis nebūs naturalizējies vai kompānija nebūs mainījusi kapitāla sastāvu). Ja zemes gabals pieder pie lauksaimnieciskās vai meža zemes, bet pieteicējam uz tā atrodas ēka, tad pašvaldība piešķir ēkas funkcionēšanai nepieciešamo zemesgabalu un maina tā zonālas piederību. Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums, 16.06.05., 23. (7,8) p. (pēc 21.06.07. likuma grozījumiem).
54. Tikai LR pilsoņu tuvākie radi bauda atvieglojumus, mantodami zemesgabalu vai saņemot dāvinājumā neizpirkto zemesgabalu, kuru aizņem dzīvojamais nams vai augļu dārzs (tiesības izpirkt zemesgabalu par privatizācijas sertifikātiem). (C) [IX-3']	Likums "Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās", 30.10. 97., 3.(1) p.
55. Tikai pilsoņiem un juridiskām personām nodrošina ieguldījumu aizsardzību ārzemēs [IX-1]	33 līgumi (spēkā ir 29), kuri ir pieņemti laika posmā no 26.08.91. līdz 22.09.99. Sk. 3.2. pielikumu
56. Daži starptautiski līgumi garantē intelektuālā īpašuma aizsardzību tikai pilsoņiem [IX-1]	5 līgumi ar 8 valstīm, kas ir pieņemti periodā no 06.07.94. līdz 26.10.06. 4 no tiem zaudēja spēku saskaņā ar Latvijas iestāšanos ES. Sk. 3.3. pielikumu

III. Privātā uzņēmējdarbība	
57. Licences uz speciāliem aviācijas darbiem (dabas aizsardzība, glābšanas darbi u.tml.) Latvijā tiek izsniegtas tikai ES pilsoņu kontrolējamām aviokompānijām (B)	17.05.11. Ministru kabineta noteikumi Nr.377 „Speciālo aviācijas darbu licencēšanas kārtība”, 2.1. p. 08.05.07 Ministru kabineta noteikumi Nr.309 „Speciālo aviācijas darbu gaisa kuģa ekspluatanta apliecības izsniegšanas kārtība” 2.1. p. Ierobežojumi tika ievesti ar 21.02.06. Ministru kabineta noteikumiem Nr.158 „Speciālo aviācijas darbu licencēšanas kārtība”
58. Aviopārvadājumu licences ārvalstīs ar divpusēju līgumu tiek garantētas tikai tām kompānijām, kuras kontrolē Latvijas pilsonis. Ja attiecīgā kontrole zūd, licence tiek atsaukta [IX-1]	24 vienošanās (spēkā ir 21), kuras ir parakstītas laika periodā no 01.07.92. līdz 12.09.09. Sk. 3.4. pielikumu.
59. Par aviodrošības vadītāju vai kvalitātes uzraudzības vadītāju var būt tikai persona, kura ir Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalsts pilsonis (B)	18.05.10. Ministru kabineta noteikumi Nr. 463 „Noteikumi par pasažieru, bagāžas un kravas drošības pārbaudē iesaistīto personu sertifikāciju un šo personu sagatavošanā un kvalifikācijas celšanā iesaistīto personu sertifikāciju”, 24.p.
60. Vienlīdzība un nediskriminācija dubultās nodokļu uzlikšanas novēršanā tiek garantēta tikai Latvijas pilsoņiem [IX-1]	15 līgumi, kas ir apstiprināti laika posmā no 17.11.93 līdz 09.11.09. Sk. 3.5. pielikumu
61. Tikai Latvijas Republikas pilsoņiem dažos gadījumos tiek garantēts valsts atbalsts tirdzniecībā ārvalstīs [IX-1]	5 līgumi (4 zaudēja spēku), kas ir apstiprināti laika posmā no 29.11.91. līdz 29.10.02. Sk. 3.6. pielikumu
62. Komercdarbība, kas saistīta ar ieročiem, nav atļauta LR nepilsoņiem (A), (B) [VII-1, VIII-5, IX-3, XI-1]	Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums, 28.10.10, 43(1) p. Tika ieviests ar 23.02.93. likumu “Par šaujamieročiem un speciālajiem līdzekļiem paš aizsardzībai”
63. Par to komercsabiedrību, kuram izsniedzamas licences komercdarbībai ar Eiropas Savienības Kopējā militāro preču sarakstā minētajām precēm, vadītājiem, pārvaldes institūciju locekļiem, darbiniekiem, kas tieši saistīti ar preču ražošanu, remontu, realizēšanu, glabāšanu, transportēšanu, pakalpojumu sniegšanu vai apsardzi var būt tikai LR un ES pilsoņi. (A), (B) [VIII-1, IX-1, X-1]	Stratēģiskās nozīmes preču aprites likums, 21.06.07., 5.(4) p. Tika ieviests ar 12.10.06. grozījumiem 07.04.04. Stratēģiskās nozīmes preču aprites likumā, 8.(4) p.
64. Par to komercsabiedrību, kuram izsniedzamas licences militāra rakstura sprādzienbīstamiem priekšmetiem un ar nesprāgušu munīciju potenciāli piesārņotu un piesārņotu teritoriju izpētei, kā arī piesārņotu teritoriju sanācijai, akcionāriem, prokūristiem, vadītājiem, personām, kas ieņem amatus pārvaldes institūcijās, kā arī sertificētiem speciālistiem, kas tieši saistīti ar licencē minēto darbu veikšanu var būt tikai LR un ES pilsoņi. (A), (B) [X-1]	Likums “Par piesārņojumu”, 15.03.01, 44 ¹ (5) p. ar 25.10.07 grozījumiem
65. Tikai pilsoņi var būt atbildīgi par kritiskās infrastruktūras aizsardzību (A)	01.02.11. Ministru kabineta noteikumi Nr.100 “Informācijas tehnoloģiju kritiskās infrastruktūras drošības pasākumu plānošanas un īstenošanas kārtība”, 4.p.

IV. Sociālās tiesības	
66. Nepilsoņu darba stāžs, kas ir uzkrāts ārpus Latvijas līdz 31.12.90., netiek ieskaitīts pensijas lieluma noteikšanā [VII-3, VIII-6, IX-8] vecuma, izdienas, invaliditātes, apgādnieka zaudējuma pensijas aprēķināšanai, ja to neparedz īpašs starptautisks līgums	Likums "Par valsts pensijām", 02.11.95., Pārejas noteikumu 1.p. Likums "Par valsts pensijām", 02.11.95., Pārejas noteikumu 1.p. Līgumi, kas paredz darba stāža ieskaitīšanu arī nepilsoņiem, noslēgti ar 5 no 14 bijušās PSRS republikām
67. Tikai pilsoņiem apdrošināšanas stāžā iekļaujams militārdienests par virsniekiem PSRS bruņotos spēkos.	Likums "Par valsts pensijām", 02.11.95., Pārejas noteikumu 1.p.ar 03.04.14 grozījumiem
68. Bezdarba pabalsts nepilsoņiem, kas uzkrāj darba stāža daļu ārpus Latvijas līdz 31.12.90, tiek noteikts samazinātā apmērā, salīdzinot ar pilsoņiem.	Likums "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam", 25.11.99., 6.(1.2) p. Agrāk – likums "Par obligāto sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam", 05.10.95., Pārejas noteikumu 4.p. Likums "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam", 25.11.99., 6.(1.2) p. Agrāk – likums "Par obligāto sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam", 05.10.95., Pārejas noteikumu 4.p. Darba stāža ieskaitīšanu paredz tikai līgums ar Krieviju.
69. Tikai pilsoņiem tiek sniegta dažāda veida sociālā palīdzība un ieskaitīts apdrošināšanas stāžs Somijas teritorijā	Latvijas Republikas un Somijas Republikas sociālās drošības līgums, 11.05.99., 4.(1)p.;5.(2)p.16.p. u.c.
V. Iebraukšanas, izbraukšanas, ģimeņu atkalapvienošanās brīvības	
70. Latvijas Republikas pilsoņiem ir bezvīzu režīms ar 98 valstīm un tikai 42 no tām nepilsoņi var iebraukt bez vīzas [IX-3] Sākot no 2011. gada novembra līdz 2013.gada septembrim nepilsoņiem bija liegta iebraukšana AAE teritorijā (it kā terorisma draudu iemesla dēļ).	Sk. 3.7. pielikumu un Ārlietu ministrijas mājas lapu http://www.mfa.gov.lv/lv/KonsularaInformacija/arvalstisdzivojosajiem/bezvizu/#pilsoni
71. LR pilsoņi ir automātiski kļuvuši par ES pilsoņiem. LR nepilsonim, lai saņemtu Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu, ir nepieciešams nokārtot valsts valodas eksāmenu, pierādīt uzturēšanās nepārtrauktību Latvijā, nodemonstrēt pietiekamu iztikas līdzekļu nodrošinājumu un samaksāt valsts nodevu. (C) [VIII-6, IX-3]	Likums "Par Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā", 22.06.06., 3.p. Ierobežojums tika ieviests 01.05.04, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā.
72. Nepilsoņiem nav ar pilsoņiem līdzīgo garantiju pret izdošanu ārvalstij [VIII-4, IX-1]	LR Satversmes 98.p. Ierobežojums tika ieviests ar Konstitucionālo likumu "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", 10.12.91., 6.p. Vēlāk – 15.10.98. grozījumi LR Satversmē, 98.p.
73. Repatriācijas tiesības ir tikai Latvijas Republikas pilsoņiem vai personām, kurām viens no vecākiem vai vecvecākiem ir latvietis vai līvs	Repatriācijas likums, 21.09.95., 2.p.
74. Tikai Latvijas Republikas pilsoņiem un (dažos gadījumos) juridiskām personām tiek garantētas tiesiska palīdzība aiz valsts robežām [IX-1]	10 līgumi (ar 11 valstīm) periodā no 11.11.92 līdz 15.04.04. Sk. 3.8. pielikumu

75. Nepilsoņi, kuri ir saņēmuši kompensāciju par izbraukšanu no Latvijas (reāli par dzīvesvietas atstāšanu) no jebkuras Latvijas vai ārzemju institūcijas, zaudē ne tikai agrāk viņiem piešķirto legālo statusu, bet arī iespēju atgriezties Latvijā	Likums "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības", 12.04.95., 1.(3)p., ar 18.06.97. grozījumiem. Saskaņā ar 31.10.02 Imigrācijas likuma 34. (1.9) p. viņiem radusies iespēja atgriezties Latvijā, kompensācijas atmaksāšanas gadījumā.
76. Tiesības uz apvienošanu ar pieaugušo bērnu ir tikai LR pilsonim [VIII-4]	Imigrācijas likums, 31.10.02., 24.(1.6.) un 31.(1) pp.
77. Diplomātiskās un dienesta pases tiek izsniegtas tikai tiem amatpersonu ģimenēs locekļiem, kuri ir LR pilsoņi	Likums "Par diplomātisko pasi", 28.04.94, 1. p., 3.(7) p. MK noteikumi Nr. 239 "Par LR dienesta pasēm", 03.04.12. 3.57. punkts
VI. Citas tiesības un brīvības	
78. Nepilsoņiem nav ļauts mācīties dažās augstākās izglītības iestādēs	Nacionālās aizsardzības akadēmijas Satversme, 30.06.98., 22.p., 08.01.03., 22.un 23. p. līdz jaunas Satversmes apstiprināšanai (24.09.15.) Latvijas nacionālās aizsardzības akadēmijas uzņemšanas noteikumi 2016./2017.studiju gadam; uzņemšanas noteikumi Valsts robežsardzes koledžā 2016./2017.mācību gadā profesionālās tālākizglītības programmā „Robežapsardze” (1.p.); uzņemšanas noteikumi pilna laika klātienes studijām Ugunsdrošības un civilas aizsardzības koledžā 2016.-2017. studiju gadā (1.p.), uzņemšanas noteikumi Valsts policijas koledžas arodizglītības programmā „Policijas darbs” 2016./2017. mācību gadam (2.p.)
79. Tikai pilsoņiem ir tiesības gūt militāro apmācību civilajās augstskolās	Militārā dienesta likums 30.05.02, ar 29.03.07 grozījumiem, 17 ¹ p. 2. pkt. 14.09.10 Ministru kabineta noteikumi Nr. 868 "Augstskolu studentu speciālās militārās apmācības kārtība", 1.p
80. Nepilsonis tiek atzīts par nacisma politiski represētu personu tikai tādos gadījumos, ja viņš ir cietis nacionālās piederības dēļ vai mazgadīgā vecumā atradies cietumā, koncentrācijas nometnē Latvijas teritorijā (B) [VII-2,VIII-6,IX-2,X-1]	Likums "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 12.04.95., 4.(1-3)p.
81. LR pilsonim, atšķirībā no LR nepilsoņa, ir tiesības iegūt nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu, dzīvojot ārpus Latvijā.	Likums par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu 25.04.96, 4.(2) p., ar 23.10.14 grozījumiem
82. Pašaizsardzības tiesības: nepilsoņiem ir liegts nēsāt šaujamieročus, izņemot garstobra—gludstobra medību, sporta un pašaizsardzības šaujamieročus, traumatiskos garstobra šaujamieročus, lielas enerģijas pneimatiskos ieročus un to munīciju (A), (B) [VIII-5, IX-3]	Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums, 28.10.10, 16(6) p. Agrāk – likums "Par šaujamieročiem un speciālajiem līdzekļiem pašaizsardzībai", 23.02.93.

83. Nepilsoņiem ir liegts kolekcionēt ieročus un munīciju (A), (B) [VII-1,VIII-5, IX-3]	Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums, 28.10.10, 28(1)p. Agrāk – likums “Par šaujamieročiem un speciālajiem līdzekļiem pašaizsardzībai”, 23.02.93.
84. Nepilsoņi nepieder nacionālajām minoritātēm likuma par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpratnē [VII-3,VIII-7] Pēc Latvijas integrācijas programmas viedokļa “nepilsoņi – tie ir “trešo valstu pilsoņi”, kuri ir iebrāukuši Latvijas PSR okupācijas politikas rezultātā un viņu pēcnācēji. Nepilsoņiem salīdzinājumā ar citām imigrantu grupām tiek dotas īpašas privilēģijas.” Tomēr to it 10 reizes vairāk, kā “trešo valstu pilsoņu”, un integrācijas programmas realizācijas gaitā viņiem tiek noteiktas speciālās kvotas (ne vairāk kā 15 % no kopējā dalībnieku skaita.)	Likums “Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”, 31.05.05., 2.p. Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam, apstiprināti ar 20.10.11. MK rīkojuma Nr.542 punktu 1.1 25.06.13. Ministru kabineta noteikumi Nr.347 “Noteikumi par Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2012.gada programmas aktivitāšu īstenošanu”, 58.p.

Piezīmes:

- 1) ar (A) zīmi tiek atzīmēti likumi, kas aizskar nepilsoņu godu, pielīdzinot viņus nerīcībspējīgām personām, kriminālnoziedzniekiem, valsts ienaidniekiem un alkoholiķiem;
- 2) ar (B) zīmi tiek atzīmēti likumi, kuros tiesības, kas liegtas nepilsoņiem, ir nodrošināti ārzemniekiem, pārsvarā – ES pilsoņiem;
- 3) ar (C) zīmi tiek atzīmētas atšķirības, kas pēc Tiesībsarga 2008.gada 8.oktobra pabeigtas pārbaudes lieta rezultātiem tiek atzīti par nesamērīgiem un atceļamiem.
- 4) ar cipariem kvadrātiekvāds tiek atspoguļots mēģinājumu skaits izslēgt ierobežojumu VII-XII Saeimu pilnvaru laikā.

2.pielikums

Pilsoņu un nepilsoņu – Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju tiesību salīdzinājums. Atšķirības, kas tika atceltas vai zaudēja spēku (uz 2016. g. augustu)

<i>I. Aizliegums ieņemt valsts un sabiedriskos amatus (a) <u>Valsts sektorā</u> Amati un pProfesijas, kurās var strādāt tikai pilsoņi:</i>	
1. Saimnieciskās tiesas tiesneši	Likums “Par Latvijas Saimniecisko tiesu”, 27.11.91., 4.2 p. Zaudēja spēku no 01.06.96.
2. Ugunsdzēsēji (A)	15.12.94. Grozījumi likuma “Par ugunsdrošību”, 1.p. Ierobežojums tika atcelts ar 16.01.97. grozījumiem un tika atjaunots ar jauno 24.10.02. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumu
3. Zvērinātie taksatori (A)	Noteikumi par speciālas atļaujas (licences) iegūšanu nekustamā īpašuma taksācijas un vērtēšanas darbiem atbilstošā taksācijas un vērtēšanas darbu kategorijā. Valsts zemes dienesta pavēle Nr.97., 27.12.95., 15.p. Zaudēja spēku no 08.10.03.

4. Zvērinātie mērniki (A)	Par licenču izsniegšanas kārtību zvērināto mērniku praksei un ģeodēzisko, fotogrammetrisko, zemes ierīcības un topogrāfisko darbu veikšanai. Valsts zemes dienesta pavēle Nr.20., 21.07.93., 7.p. Varbūtēji tika atcelts ar 08.04.04. grozījumiem likumā "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu" (likuma 32. p. nosaka prasības mērnikiem, kas nesatur pilsonības kritēriju).
5. Valsts ieņēmumu dienesta ierindas darbinieki. (A) [VIII-5]	Likums "Par Valsts ieņēmumu dienestu", 28.10.93., 17.(2)p. (25.10.01. redakcijā) ar 12.10.06. grozījumiem
b) <u>Privātajā sektorā</u> Darba vietas, kurās var strādāt tikai pilsoņi:	
6. Fiziskās vai juridiskās personas, kura ir dzīvojamo telpu Rīgas Vidzemes priekšpilsētā, pārstāvji (A)	Vidzemes rajona tautas deputātu padomes lēmums Nr. 818., 28.09.93. <i>Zaudēja spēku ar Rīgas pilsētas pašvaldības 1994.g. jūnija reorganizāciju.</i>
7. Gaisa kuģu apkalpe (A)	Likums "Par aviāciju", 23.02.93., 35. p. Likums "Par aviāciju", 05.10.94., 35. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 30.10.97. grozījumiem</i>
8. Aptiekas pārvaldnieks, veterinārās aptiekas pārvaldnieks (A)	Likums "Par farmaceitisko darbību", 27.04.93., 61, 65.p. Farmācijas likums, 10.04.97., 58.p. <i>Ierobežojumi tika atcelti ar 19.03.98. grozījumiem</i>
9. Latvijas jūras kuģa kapteinis (A)	Latvijas Jūrniecības noteikumi (Jūras kodekss). LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 168., 16.08.94., 137.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar jauno 29.05.03. Jūras kodeksu.</i>
10. Gaisa kuģa kapteinis (A) [VIII-3]	Likums "Par aviāciju", 23.02.93., 35. p. Likums "Par aviāciju", 05.10.94., 35. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 15.12.05. grozījumiem</i>
11. Nepilsoņi, kuri ieguvuši farmaceitisko izglītību ārpus ES robežām, var atvērt aptiekas privātpraksi tikai pēc viena gada pārbaudes laika [VIII-4]	Farmācijas likums, 10.10.97., 38.(3) p., pēc 16.04.03. grozījumiem. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 15.12.05. grozījumiem.</i>
12. Privātās detektīvsabiedrības pārvaldes loceklis ((A)) [VII-1, VIII-2, IX -3, XI-1]	Detektīvdarbības likums 05.07.01., 4. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 14.06.12. grozījumiem.</i>
13. Dzimsarakstu nodaļu darbinieki (A) [VIII-4, XI-1]	Civilstāvokļa aktu likums, 17.03.05., 3(2) p. <i>Ierobežojums tika ieviests ar 21.10.93., likumu "Par civilstāvokļa aktiem" (3.(2) p.) un atcelts ar 29.11.12. likumu „Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju”</i>
c) <u>Sabiedriskajā sektorā</u> Tiesības, kuras ir tikai pilsoņiem	
14. Izvirzīt priekšlikumu par meža iecirkņa ņemšanu speciālajā apsardzē (A)	Likums "Par meža apsaimniekošanu un izmantošanu", 24.03.94, 19.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 27.04.95. grozījumiem</i>
15. Dibināt reliģiskās kopienas (A)	Reliģisko organizāciju likums, 07.09.95., 7.(1) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 17.06.96. grozījumiem</i>
16. Tikt ievēlētam reliģisko kopienu vadības sastāvā, izņemot garīgo personālu (A) [VII-1]	Reliģisko organizāciju likums, 07.09.95., 7.(1) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 15.06.00. grozījumiem</i>
17. Vēlēt un tikt ievēlētam Latvijas Universitātes studentu padomes vadībā (A)	Latvijas Universitātes studentu pašvaldības nolikums, 1998. g, 8.p. <i>Latvijas Universitātes studentu padomes Satversme vairs (no 2000.gada) nesatur šādus ierobežojumus</i>
18. Vienkāršota iespēja tikt uzņemtam augstskolā gadījumā, ka vidēja izglītība ir iegūta ārvalstīs, paredzēta tikai LR un ES pilsoņiem [VIII-1]	MK Noteikumi Nr.635 "Grozījumi Augstskolu likumā" , 23.08.05., 36.p. (Grozījumi likumā 83.p.). <i>Ierobežojums tika atcelts ar Saeimas 02.03.06. likumu.</i>

19. Dažās pašvaldības tikai balsstiesīgie iedzīvotāji (LR un ES pilsoņi) var iniciēt publisko apspriešanu un piedalīties tajā. [IX-1]	Madlienas pagasta padomes nolikums, 97.p., 14.09.05., Sējas pagasta padomes nolikums, 89.p., 18.10.05. <i>Tika atcelti ar jaunām pašvaldību vēlēšanām 2009.gada 6.jūnijā.</i>
20. Tikt ievēlētiem Rīgas pašvaldības revīzijas komisijā (B) [IX-1]	Rīgas pilsētas pašvaldības nolikums. 01.03.11. 26.p. Izslēgts ar 27.01.15. grozījumiem, vienlaikus likvidējot revīzijas komisiju lerobežojumi visām pašvaldībām tika ieviesti [tikai revīzijas komisijām] ar 19.05.94. likumu "Par pašvaldībām" un tika izslēgti no likuma ar 21.12.00. grozījumiem.
21. Tikt ievēlētam par tiesas piesēdētājiem [VIII-7, IX-1]	Likums "Par tiesu varu", 15.12.92., 56. p. <i>Piesēdētāju institūts tika likvidēts ar 16.06.09 likuma grozījumiem.</i>
<u>II. Tiesības uz īpašumu</u>	
Pilsoņiem ir priekšroka, iegūstot īpašuma tiesības	
22. Tiesības privatizēt kooperatīvo dzīvokli pieder arī nepilsoņiem, bet tikai ar nosacījumu, ka tie ir dzīvojuši Latvijā ne mazāk par 16 gadiem	Likums "Par kooperatīvo dzīvokļu privatizāciju", 04.12.91., 7.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 31.08.95. grozījumiem.</i>
23. Pirkt mājokli no valsts un pašvaldībām	Likums "Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", 11.05.93., 3.p. <i>Šis palīdzības veids tika atcelts ar 05.10.95. likuma grozījumiem.</i>
24. Uz zemes īpašumu un citu dabas resursu īpašumu (A)	Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", 10.12.91., 9.p. <i>Tika atcelts ar 15.10.98. LR Satversmes grozījumu pieņemšanu.</i>
25. Tikai LR pilsoņiem, kuriem saņēma zeme tika atdota denacionalizācijas gaitā, ir tiesības par valsts garantēto cenu (par privatizācijas sertifikātiem) iegādāties blakus atrodošos zemesgabalu, kas savas konfigurācijas vai nelielās platības dēļ nav piemērots apbūvei.	Likums "Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās", 30.10.97., 2.(1) p. <i>Šīs tiesības bija spēkā līdz 01.03.99.</i>
26. Tiesības kļūt par dzīvokļu celtniecības kooperatīva biedru ir arī nepilsoņiem, bet ar nosacījumu, ka pastāvīgās pierakstīšanās un dzīvošanas Rīgā termiņš ir ne mazāks par 16 gadiem	Noteikumi personām, kas vēlas iegūt savā īpašumā dzīvokli dzīvokļu īpašnieku kooperatīvajā sabiedrībā Rīgā. Rīgas domes noteikumi Nr. 5., 04.10.94., 1.p. <i>Tika atzīti par spēka neesošiem ar Rīgas domes 15.10.02 lēmumu.</i>
27. Nodot valsts un pašvaldību zemes lietošanas tiesības mantošanas ceļā (A) [VII-2, VIII-2]	Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", 20.11.91, 24.p. (15.04.99. redakcijā), pēc 31.03.94. grozījumiem, 4.p. <i>Tika izslēgts ar 30.06.05 grozījumiem</i>
28. Nepilsoņiem nav tiesību reģistrēt viņiem piederošos gaisa kuģus LR Civilās aviācijas gaisa kuģu reģistrā (A) [VIII-3]	Likums "Par aviāciju", 23.02.93., 7. un 8. p. Likums "Par aviāciju", 05.10.94., 7. un 8. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 11.05.06. grozījumiem</i>
29. Katrs Latvijas pilsonis iegūst par 15 sertifikātiem vairāk nekā nepilsonis. Nepilsonis, kurš nav dzimis Latvijā, iegūst vēl par 5 sertifikātiem mazāk. Viens sertifikāts ir ekvivalents vienam Latvijas Republikā nodzīvotam gadam [VIII-1]	Likums "Par privatizācijas sertifikātiem", 16.03.95., 5.p. Sertifikātu izsniegšana pabeigta kopš 28.12.07. (Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums, 16.06.05., 27(1) p.)
30. Nepilsoņiem, kuri ir ieradušies Latvijā pēc vispārējā pensijas vecuma sasniegšanas un nav strādājuši Latvijā algotu darbu vismaz piecus gadus, privatizācijas sertifikātus neizsniedz.	Likums "Par privatizācijas sertifikātiem", 16.03.95., 5.(4)p. Sertifikātu izsniegšana pabeigta kopš 28.12.07. (Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums, 16.06.05., 27(1) p.)
31. Latvijas Republikas pilsonis iegūst sertifikātus, ja laika posmā līdz 31.12.92. ir dzīvojis Latvijā un reģistrējies kā pastāvīgs iedzīvotājs. Nepilsoņiem piešķir sertifikātus par katru pēc pēdējās ierašanās uz pastāvīgu dzīvesvietu Latvijā līdz 31.12.92 nodzīvoto gadu	Likums "Par privatizācijas sertifikātiem", 16.03.95., 5.(3). Sertifikātu izsniegšana pabeigta kopš 28.12.07. (Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums, 16.06.05., 27(1) p.)

32. Tikai LR pilsoņiem ir tiesības izpirkt par valsts garantēto cenu (par privatizācijas sertifikātiem) zemi, kas ir nepieciešama, lai nodrošinātu tiem piederošo ēku un būvju funkcionēšanu, šādā gadījumā: ja zeme denacionalizācijas gaitā tika atdota bijušajam īpašniekam, bet minētās celtnes tika nopirkta no bijušā īpašnieka pirms zemes atdošanas viņam. [VII-2,VIII-2]	Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", 20.11.91, 12.(1.1) p. Tika ieviests ar 31.03.94 grozījumiem, 8.p. Kaut gan zemes privatizācijas pabeigšana pilsētās paredzēta līdz 30.11.14, pēdējais zemes pirkšanas līguma noslēgšanas termiņš ir 30.12.12 (atbilstoši Likuma "Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās" 6.p. un 2.p. 5. daļai), ko arī mēs uzskatam par šīs atšķirības spēku zaudējušas. Līdz 01.01.12 izmantoti 95,2 % izsniegto privatizācijas sertifikātu.
33. LR pilsoņiem ir tiesības izpirkt par valsts garantēto cenu (par privatizācijas sertifikātiem) zemi, kas ir nepieciešama, lai nodrošinātu tiem piederošo dzīvojamo namu vai dārza zemesgabala funkcionēšanu, ja zeme denacionalizācijas gaitā tika atdota bijušajam īpašniekam, bet tiesības izmantot dzīvojamo namu vai dārza zemesgabalu ir radušās pirms denacionalizācijas procesa sākuma (20.06.92.). Šādas tiesības bauda arī citas personas ar noteikumu, ja tās ir dārzkopības kooperatīva biedri. [VII-2,VIII-2]	Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", 20.11.91, 12.(1.2) p. Tika ieviests ar 31.03.94 grozījumiem, 8.p. Kaut gan zemes privatizācijas pabeigšana pilsētās paredzēta līdz 30.11.14, pēdējais zemes pirkšanas līguma noslēgšanas termiņš ir 30.12.12 (atbilstoši Likuma "Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās" 6.p. un 2.p. 5. daļai), ko arī mēs uzskatam par šīs atšķirības spēku zaudējušas. Līdz 01.01.12 izmantoti 95,2 % izsniegto privatizācijas sertifikātu.
III. Privātā uzņēmējdarbība	
34. Nepilsoņiem ir tiesības piedalīties pašvaldībām piederošo objektu privatizācijā, bet tikai ar nosacījumu, ka viņi dzīvojuši Latvijā ne mazāk par 16 gadiem. (A)	Likums "Par pašvaldību īpašumā esošo tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas un sadzīves pakalpojumu mazo objektu privatizāciju", 05.11.91., 11.p. <i>Zaudējis spēku no 19.07.94.</i>
35. Komercbankas valdes locekļu vairākumam jābūt pilsoņiem. (A)	<i>Latvijas Bankas padomes lēmums Nr. 10/7., 16.09.93. Vēlāk - Latvijas Bankas padomes lēmums Nr. 21/1., 20.12.94., 9.2.4. p. Ierobežojums tika atcelts ar Latvijas Bankas padomes 14.03.96. lēmumu Nr. 31/3.</i>
36. Par banku vai lombardu dibinātājiem var būt arī nepilsoņi, bet ar nosacījumu, ka tie ir dzīvojuši Latvijā ne mazāk par 21 gadu. (A)	<i>Latvijas Bankas padomes lēmums Nr. 21/1., 20.12.94., 4.p. Ierobežojums tika atcelts ar Latvijas Bankas padomes 14.03.96. lēmumu Nr. 31/3.</i>
37. Tiesības saņemt licenci komercpārvadājumiem, pasta un pasažieru transportēšanai gaisa ceļā ir tikai pilsoņiem. (A)	Likums "Par aviāciju", 23.02.93., 78.,79. p. Likums "Par aviāciju", 05.10.94., 78.,79. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 30.10.97. grozījumiem</i>
38. Nepilsoņi kā akciju sabiedrības dibinātāji var būt tikai ar tādu noteikumu, ka viņi ir nodzīvojuši Latvijā ne mazāk kā 21 gadu. Līdzīgi ierobežojumi tiek pielietoti akciju sabiedrības prezidentam un zvērinātam revizoram. (A)	Likums "Par akciju sabiedrībām" 18.05.93, 10.(1.1)p.; 17.(4)p. – zaudējis spēku no 2006.05.19.
39. Latvijas Republikas pilsoņiem piederošās kompānijas drīkst nodarboties ar zveju ASV teritoriālajos ūdeņos.	Līgums ar ASV par zvejniecību, 08.04.93. <i>Zaudēja spēku 01.01.03.</i>
IV. Sociālās tiesības	
40. Atsevišķos reģionos vietējās varas institūcijas piešķir jaunus dzīvokļus tikai pilsoņiem. (A)	Sk., piemēram, Jūrmalas pilsētas padomes 12.03.92. lēmumu. <i>Ierobežojums tika atcelts aptuveni pēc 1994.g. pašvaldības vēlēšanām.</i>
41. Veselā virknē rajonu, likvidējot kopmītnes, beztermiņa īres līgumi tiek noslēgti tikai ar pilsoņiem. (A)	Sk., piemēram, Rīgas Latgales rajona padomes lēmumu Nr. 82., 25.02.93. <i>Ierobežojums tika atcelts ar Rīgas domes 27.10.94. lēmumu Nr.52.</i>
42. Tikai pilsoņi var saņemt izdevumu par centrālo apkuri kompensāciju.	Rīgas domes lēmums Nr. 830 "Par pabalstiem Rīgas mazturīgajiem iedzīvotājiem 1994./1995.gada apkures sezonā", 10.01.95. 10.p. <i>Zaudēja spēku ar apkures sezona pabeigšanu.</i>

43. Tikai pilsoņiem tiek izdalīti zemes gabali individuālajai apbūvei un tiek piešķirti attiecīgie atvieglotie aizdevumi.	Likums "Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", 11.05.93., 2. un 3.p. <i>Šis palīdzības veids tika atcelts ar 05.10.95. likuma grozījumiem</i>
44. Sociālā pensija nepilsoņiem ir par 10 % zemāka, nekā pilsoņiem.	Likums "Par valsts pensiju pagaidu aprēķināšanas kārtību", 21.10.93., 5.2. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 02.11.95. Likumu "Par valsts pensijām"</i>
45. Tikai pilsoņiem tiek izsniegti aizdevumi atbrīvoto dzīvokļu (kas atbrīvojās pēc iemītnieku emigrācijas vai izlikšanas par parādiem) īres tiesību iegādei.	Rīgas domes nolikums Nr. 83 "Par grozījumiem ar Rīgas pilsētas valdes 04.06.1993. lēmumu Nr. 160 apstiprinātajā "Nolikumā par aizdevuma piešķiršanu Rīgas iedzīvotājiem dzīvokļu iegādei jauncelamajās mājās un dzīvokļu īres tiesību pirkšanai", 07.03.97. <i>Ierobežojums tika atcelts ar Rīgas domes 23.12.97. lēmumu Nr. 5432</i>
46. Tikai pilsoņiem ir tiesības saņemt aizdevumu dzīvokļa iegādei jaunceltnēs.	Rīgas domes valdes lēmums Nr. 160 "Par aizdevuma piešķiršanu dzīvokļu iegādei", 04.06.93., 1.1. p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar Rīgas domes 23.12.97. lēmumu Nr. 5432</i>
47. Nepilsoņiem, lai saņemtu palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, nepieciešams pastāvīgais pieraksts. Pilsoņiem šāds ierobežojums nepastāv. (A) [VII-1]	Likums "Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", 11.05.93., 3.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 22.04.99. grozījumiem</i>
48. Nepilsoņiem gadījumā, kad tie izbrauc uz pastāvīgo dzīvesvietu ārzemēs, tiek izmaksāta pensija par 6 mēnešiem. Pilsoņiem tā tiek saglabāta uz mūžu.	Likums "Par valsts pensijām", 02.11.95., 38. (1),(2) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 05.08.99. grozījumiem.</i>
49. Tikai pilsoņi tiek reģistrēti, lai saņemtu valsts un pašvaldību palīdzību, ja viņi ir nodzīvojuši vairāk nekā 40 gadus dzīvokļos bez ērtībām vai komunālajos dzīvokļos.	LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 17 "Par kārtību, kādā reģistrējamas personas (ģimenes) dzīvokļa jautājumu risināšanai paredzētās valsts un pašvaldību palīdzības saņemšanai", 23.11.93., 8.6. p. <i>Zaudēja spēku ar jauno 12.06.01. likumu pieņemšanu.</i>
V. Iebraukšanas, izbraukšanas, ģimeņu atkalapvienošanās brīvības	
50. Brīva dzīvesvietas izvēle Latvijā tiek garantēta vienīgi pilsoņiem. (A)	Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", 10.12.91., 10. un 29. p. <i>Tika atcelts ar 15.10.98. LR Satversmes grozījumu pieņemšanu.</i>
51. Netraucēta atgriešanās Latvijā tiek garantēta tikai pilsoņiem. (A)	Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", 10.12.91., 10. un 28. p. <i>Tika atcelts ar 15.10.98. LR Satversmes grozījumu pieņemšanu.</i>
52. Nepilsoņiem nav tiesības brīvi izvēlēties dzīvesvietu ārzemēs. (A) [VIII-4]	Likums "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības", 1.(3,5)p., pēc 11.09.98. grozījumiem – attiecība pret personām, kuras bija bez termiņa ierobežojuma pierakstīti NVS valstīs un pēc 04.06.04. grozījumiem – kuras ir saņēmušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju ārvalstī <i>Atzīts par spēkā neesošu ar Satversmes tiesas 07.03.05. spriedumu no 01.09.05.</i>
53. Personai bez pilsonības vai ārvalsts pilsonim, kurš dzīvo Latvijā, ir tiesības reģistrēt laulību ar personu bez pilsonības vai ārvalsts pilsoni tikai tajā gadījumā, ja abiem, kas stājas laulībā, laulības reģistrācijas brīdī ir pastāvīgās uzturēšanās atļaujas. Latvijas pilsonim, kurš stājas laulībā ar personu bez pilsonības vai ārvalsts pilsoni, pietiek ar to, ka šai personai ir derīga vīza. (A)	Likums "Par civilstāvokļa aktiem", 21.10.93., 15.(2,3) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 11.12.97. grozījumiem.</i>
54. Nepilsoņu un personu bez pilsonības radniekiem un tuviniekiem iespēja saņemt pastāvīgo uzturēšanās atļauju Latvijā ir obligātā kārtā sasaistīta ar to, vai tie ir spējīgi materiāli nodrošināt sevi un personas, kuras atrodas viņu apgādībā. Pilsoņu ģimenes locekļiem tas nav nepieciešams.	Likums "Par ārvalstnieku un bezvalstnieku iecelšanu un uzturēšanos Latvijas Republikā", 09.06.92., 35.(2) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar jauno 31.10.02. Imigrācijas likumu.</i>

55. Ja laulība, uz kuras pamata ārvalstnieks saņēma termiņa uzturēšanās atļauju, tiek šķirta, uzturēšanās atļauja netiek anulēta tikai tad, ja bērns – Latvijas pilsonis – ar tiesas spriedumu paliek pie vecāka – ārvalstnieka. Ja bērns ir nepilsonis, tad viņš izraidāms no valsts kopā ar vecākam – ārzemniekam. (A)	Likums “Par ārvalstnieku un bezvalstnieku ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā”, 09.06.92., 25.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar jauno 31.10.02. Imigrācijas likumu.</i>
56. LR konsuls iekļauj reģistrā, sniedz palīdzību un citādi aizstāv tikai LR pilsoņu tiesības. (A) [VIII-2]	Konsulārais reglaments, 08.08.94., 11.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 02.11.06. grozījumiem.</i>
57. Ja bērna dzimšanas brīdī viens no bērna vecākiem ir Latvijas pilsonis, bet otrs - ārvalstnieks, ziņas par bērna valstisko piederību iekļauj Reģistrā pēc bērna vecāku savstarpējās vienošanās. Nepilsonim ir iespēja reģistrēt bērnu tikai, kā ārvalstnieku. (A) [VIII-3, IX-3]	Likums “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, 8.p., pēc 20.05.04. grozījumiem. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 21.06.07. grozījumiem likumā.</i>
58. Etniskiem latviešiem un lībiešiem, un personām, kurām vismaz viens no vecākiem ir Latvijas Republikas pilsonis, ielūgums vīzas pieprasīšanai nav nepieciešams	Imigrācijas likums, 31.10.02., 12.(2.5.)p. <i>Privilēģija tika atcelta ar 22.04.10 likuma grozījumiem.</i>
VI. Citas tiesības un brīvības	
59. Pilsoņu operatīvās kontroles (izsekošana, telefonu sarunu noklausīšanās u.tml.) veikšana ir iespējama tikai gadījumā, ja piekrīt operatīvā dienesta priekšnieks un tiek ziņots prokuroram. Attiecībā pret nepilsoņiem tas nav paredzēts. (A)	Operatīvas darbības likums, 16.12.93., 23.(2) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 12.06.97. grozījumiem.</i>
60. Dažu kategoriju ieslodzītajiem amnestija tiek pasludināta tikai pilsoņiem. (A)	Amnestijas likums, 24.03.94., 5.(4) p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar jauno 20.11.97. Amnestijas likumu.</i>
61. Ārvalsts pilsoņiem un personām bez pilsonības soda naudas maksimālais izmērs ir noteikts 10 000 \$. Latvijas pilsoņiem šis līmenis ir noteikts aptuveni 500 \$ apmērā. (A)	LR administratīvo pārkāpumu kodekss, 26.p ar 28.04.92. grozījumiem. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 17.06.98. likuma grozījumiem.</i>
62. Pilsonim var atņemt viņa statusu tikai ar tiesas spriedumu. Nepilsonim atņem viņa statusu administratīvajā kārtībā.	Likums “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, 12.04.95., 7.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 30.03.00. un tika atjaunots ar 14.09.00. grozījumiem. Pēc 23.05.13. grozījumiem Pilsonības likumā arī pilsoņa statuss atņemams administratīvajā kārtībā ar tiesībām attiecīgo lēmumu pārsūdzēt.</i>
63. Aizsardzība pret korespondences, telefonsarunu un telegrāfisko ziņojumu saturu publikāciju bez adresāta un autora vai viņu mantinieku piekrišanas, neiejaukšanās personiskajā dzīvē ir garantētas tikai pilsoņiem (A) [VIII-2].	Likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, 20.12.90., 7.p. <i>Ierobežojums tika atcelts ar 15.06.06 grozījumiem.</i>

Piezīme:

1. Ar (A) zīmi tiek atzīmētas atšķirības, kuras atcelšana paplašina nepilsoņu tiesības līdz pilsoņu tiesībām
 2. Ar cipariem kvadrātiekvāds tiek atspoguļots mēģinājumu skaits izslēgt ierobežojumu VII - XI Saeimu pilnvaros laikā.
- Divas atšķirības (Nr.2. un 62.) tiek atceltas un ievestas vairākkārt. Šobrīd atšķirība Nr.2 ir spēkā (sk. Nr. 17 1. pielikumā)

3. pielikums

Aleksandrs Kuzmins
Dažas starptautiskās rekomendācijas,
kas tika dotas Latvijai par nepieciešamību samazināt
pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirības un nepilsoņu skaitu

1. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress, Rekomendācija Nr. 47 (1998) par demokrātiju vietējā un reģionālajā līmeņos Latvijā; 28/05/1998.

9. *Saskaņā ar Eiropas Pašvaldību Hartas preambulā teikto, un ņemot vērā, ka Latvijas iedzīvotāju lielākajai daļai, kuru skaits dažās pilsētās, piemēram, galvaspilsētā, sasniedz apmēram 50% iedzīvotāju, nav politisko un pilsonisko tiesību:*

a) Uzskata, ka ir svarīgi integrēt šos iedzīvotājus valsts demokrātiskajā sistēmā, un vietējā demokrātija sniedz tam ievērojamas iespējas;

b) Rekomendē, lai Latvijas varas pārstāvji parlamentā un valdībā, pievienodamies Konvencijas par ārvalstnieku dalību vietējā līmeņa sabiedriskajā dzīvē, atzītu cilvēku tiesības balsot par jautājumiem, kas atrodas pašvaldību kompetencē.

2. NVS dalībvalstu Starpparlamentārās asamblejas Padome; aicinājums (par cilvēktiesību pārkāpšanu Latvijas Republikā); 14/06/1998.

NVS dalībvalstu Starpparlamentārās asamblejas Padome, apliecinot savu uzticību cilvēktiesību ideāliem un uzskatot par nepieņemamām jebkādas cilvēku diskriminācijas pēc etniskā vai valodas principa formas, pauž nopietnas bažas par nelatviešu tiesību pārkāpumiem, kas turpinās Latvijas Republika, par mākslīgu situācijas, kad ievērojamai daļai valsts iedzīvotāju nav iespēju iegūt pilsonību, liegtas vēlēšanu tiesības un ierobežotas tiesības izvēlēties nodarbošanos, saglabāšanu. Šāda prakse pārkāpj humānisma principu, vispārpieņemtās starptautisko tiesību normas cilvēktiesību jomā, ir pretrunā ar starptautiskās sabiedrības centieniem mazināt bezvalstniecību un nodrošināt nacionālo minoritāšu tiesības.

NVS dalībvalstu Starpparlamentārās asamblejas Padome vienlaikus aicina Eiropas Padomes Parlamentāro Asambleju, EDSO Parlamentāro Asambleju un BJVP Parlamentāro Asambleju veikt pasākumus cilvēktiesību nodrošināšanai Latvijas Republikā.

3. Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību [EKRN] Ziņojums par Latviju, CRI (99)8; 14/03/1999.

12. Daži no ierobežojumiem, kam pakļauti nepilsoņi, ir saprotami, īpaši attiecībā uz noteiktām politiskām tiesībām, bet daudziem citiem ierobežojumiem – nodarbinātības, sociālo tiesību un citu politisko tiesību (piem., pat vietējās vēlēšanās var piedalīties tikai pilsoņi) jomās – šķiet, ir neattaisnojami diskriminējošs raksturs, tāpēc tiek izteikta cerība, ka tiks veikti visi nepieciešamie pasākumi, lai efektīvi likvidētu jebkuru neattaisnotu un patvaļīgu diskrimināciju pret nepilsoņiem.

20. Pastāv daži neattaisnoti ierobežojumi attiecībā uz nepilsoņu nodarbinātības iespējām, piemēram, attiecībā uz tādām profesijām kā advokāti un viņu palīgi, lidmašīnu kapteiņi, privātdetektīvi un bruņoti apsardzes darbinieki. Tāpat pastāv ierobežojumi attiecībā uz amatiem reliģisko draudžu vēlētajās institūcijās. ECRI vēlreiz uzsver, ka būtu jālikvidē jebkura patvaļīga vai neattaisnota diskriminācija starp pilsoņiem un nepilsoņiem.

4. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, noslēguma ziņojums, CERD/C/304/Add.79; 23/08/1999.

21. Komiteja aicina dalībvalsti pilnveidot naturalizācijas procesu visiem, kas piesakās pilsonībai. Tā arī mudina dalībvalsti pārskatīt pieejas pilsonībai kritērijus, lai risinātu šo problēmu pēc iespējas ātrāk.

23. Dalībvalstij tiek ieteikts pārskatīt esošās atšķirības starp pilsoņiem un nepilsoņiem, īpaši attiecībā uz personām, kuras pieder pie etniskajām grupām, ievērojot Konvencijas [Starptautiskā Konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu] 5.(e) pantu [tiesības ekonomiskajā, sociālajā un kultūras jomā,], ar mērķi novērst jebkuras neattaisnojamas atšķirības statusā.

5. ANO Bērna tiesību komiteja. Noslēguma ziņojums CRC/C/15/Add.142; 26/01/2001.

26. Konvencijas 7. panta gaismā, Komiteja piekrīt Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas rekomendācijai pilnveidot naturalizācijas procesu visiem, kas piesakās pilsonībai (A/54/18, paragr. 404) un, citastarp, mudina dalībvalsti nodrošināt lielāku atbalstu un informēšanu bērnu nepilsoņu vecākiem, lai sniegtu tiem iespēju vērsties pēc pilsonības saviem bērniem.

6. Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību [EKRN] Otrais ziņojums par Latviju, CRI (2002) 21; 14/12/2001.

34. "Nepilsoņiem" nav tiesību vēlēties, kandidēt un tikt ievēlētiem gan parlamenta, gan pašvaldību vēlēšanās. Ņemot vērā to apstākli, ka lielākā daļa nepilsoņu ir nodzīvojuši valstī lielāko dzīves daļu vai arī visu mūžu, EKRN rekomendē Latvijas varas institūcijām piešķirt nepilsoņiem tiesības vēlēties un tikt ievēlētiem pašvaldību vēlēšanās.

Savā pirmajā referātā EKRN norādīja uz to, ka tiesiskās normas liedz nepilsoņiem dažas tiesības uz īpašumu, tiesības strādāt noteiktās profesijās valsts un privātajā sektorā un tiesības saņemt dažus sociālos pabalstus. Pēc Valsts Cilvēktiesību biroja (VCB) pētījumu rezultātiem, kuros bija noteikts, ka 10 no šādiem ierobežojumiem bija pretrunā ar starptautiskajiem standartiem, daži no šiem ierobežojumiem tika atcelti. EKRN aicina Latvijas varas pārstāvjus likvidēt arī pārējos netaisnīgos ierobežojumus.

7. EDSO/DICB (Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs) nobeiguma ziņojums par Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanām 2002. gada 5. oktobrī; 20/11/2002.

2. Jautājums par nepilsoņu tiesībām balsot pašvaldību vēlēšanās – EDSO/DICB atbalsta izmēlošu un atklātu diskusiju jautājumā par nepilsoņu tiesībām balsot pašvaldību vēlēšanās. Eiropas Padome un Baltijas jūras valstu Padome jau agrāk ir mudinājušas Latviju piešķirt nepilsoņiem balsstiesības pašvaldību vēlēšanās. Nepilsoņu iesaistīšana lēmumu pieņemšanā pašvaldību līmenī varētu būt pirmais un reālais solis esošā demokrātijas deficīta novēršanā; par šo deficītu liecina tas, ka 22 procentiem iedzīvotāju nav balsstiesību ne parlamenta, ne pašvaldību vēlēšanās.

8. ANO Cilvēktiesību komiteja, noslēguma ziņojums, CCPR/CO/79/LVA; 01/12/2003.

18. Attiecībā uz nepilsoņu statusu Komiteja ņem vērā valdības politiku, lai veicinātu sabiedrības integrāciju naturalizācijas ceļā. Tomēr Komiteju uztrauc lielais nepilsoņu īpatsvars dalībvalstī, kuri saskaņā ar likumu, netiek uzskatīti ne kā ārvalstnieki, ne bezvalstnieki, bet gan kā atsevišķas kategorijas personas, kurām ir ilgstošas un noturīgas saiknes ar Latviju, kuri daudzos aspektos ir pielīdzināti pilsoņiem, bet citos aspektos tiem nav visu tiesību, ko paredz pilsonības esamība. Komiteja pauž bažas par šādas izslēgšanas situācijas turpināšanos, kā rezultātā iedzīvotāju nepilsoņu daļai nav efektīvi nodrošinātas daudzas šajā Paktā paredzētās tiesības, t.sk. politiskās tiesības, iespējas ieņemt atsevišķus valsts un sabiedriskos amatus, iespējas strādāt atsevišķās profesijās privātajā sektorā, ierobežojumi uz īpašumtiesībām, uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kā arī sociāliem pabalstiem (26. pants).

Dalībvalstij būtu jānovērš situācijas turpināšanos, kad ievērojama iedzīvotāju daļa tiek klasificēta kā "nepilsoņi". Kā pagaidu pasākumu, dalībvalstij vajadzētu veicināt integrācijas procesu, ļaujot nepilsoņiem, kuri jau ilgu laiku ir pastāvīgie Latvijas iedzīvotāji, piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās, un samazināt pārējo uz nepilsoņiem attiecināto ierobežojumu skaitu, lai veicinātu nepilsoņu līdzdalību Latvijas sabiedriskajā dzīvē.

9. ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, noslēguma ziņojums, CERD/C/63/CO/7; 10/12/2003.

12. Komiteja uzskata par tiesisku politisko tiesību piešķiršanu tikai pilsoņiem. Taču, ņemot vērā to, ka lielākā daļa nepilsoņu ir dzīvojuši Latvijā ilgu laiku, pat visu savu mūžu, Komiteja stingri iesaka dalībvalstij sekmēt integrācijas procesu, dodot iespēju piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās visiem tiem nepilsoņiem, kas ilgu laiku ir bijuši pastāvīgi iedzīvotāji.

15. Komitejā izraisa bažas ierobežojumi, ar kādiem jāsaskaras nepilsoņiem nodarbinātības jomā.

Komiteja aicina dalībvalsti saīsināt tikai pilsoņiem pieejamo darbu sarakstu un to aizvien pārskatīt, lai nodrošinātu, ka tiesības uz darbu netiek nepienācīgi ierobežotas.

10. Komiteja pret spīdzināšanu, noslēguma ziņojums CAT/C/CR/31/35; 05/02/2004

7. Komiteja rekomendē dalībvalstij (..)

(j) Turpināt veicināt „nepilsoņu” integrāciju un naturalizāciju.

11. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisāra ziņojums par vizīti uz Latviju, CommDH (2004.)3; 12/02/2004.

132. Vadoties no augstākminētajiem secinājumiem un ar mērķi palīdzēt Latvijai cilvēktiesību attīstībā, komisārs piedāvā saskaņā ar (99.)50. Rezolūcijas 8. pantu sekojošās rekomendācijas:

5. Lai atbalstītu naturalizācijas procesu un sekmētu nepilsoņu integrāciju, palielināt viņu dalību valsts politiskajā dzīvē, nepieciešams līdzās ar citām tiesībām piešķirt viņiem tiesības balsot vietējās vēlēšanās.

12. Eiropas Parlamenta rezolūcija par Eiropas Komisijas visaptverošo monitoringa ziņojumu par Čehijas Republikas, Igaunijas, Kipras, Latvijas, Lietuvas, Ungārijas, Maltas, Polijas, Slovēnijas un Slovākijas gatavību dalībai ES. P5_TA(2004)0180; 11/03/2004.

74. {Eiropas Parlaments} izsaka gandarījumu par naturalizācijas tempu pieaugumu 2003. gadā, kas notika galvenokārt pateicoties kampaņai sakarā ar referendumu par iestāšanos ES, kaut gan naturalizācijas process vēl joprojām paliek visai lēns;

Aicina Latvijas varas institūcijas virzīt uz priekšu šo procesu un uzskata, ka par ieguldījumu šajā virzībā varētu kalpot minimālās valodas zināšanas prasības, kas tiek uzstādītas veciem ļaudīm; aicina Latvijas varas pārstāvjus pārvarēt sabiedrībā pastāvošo šķelšanos un sekmēt “nepilsoņu” patieso integrāciju, nodrošinot vienlīdzīgas tiesības izglītībā un iespējas iekārtoties darbā; piedāvā Latvijas varas pārstāvjiem paredzēt piešķirt nepilsoņiem, kuri ilgu laiku ir nodzīvojuši Latvijā, iespēju piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās;

Izsaka gandarījumu par dialoga starp valdības un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem turpināšanos attiecībā par Eiropas Padomes Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības Konvencijas ratifikāciju, kā arī par speciālas sabiedrības integrācijas apakškomisijas Cilvēktiesību komisijas ietvaros izveidošanu Saeimā; rekomendē Latvijas varas institūcijām pēc iespējas ātrāk ratificēt Vispārējo Mazākumtautību aizsardzības Konvenciju.

13. EDSO Parlamentārā Asambleja, 2004. gada Edinburgas Deklarācija, Rezolūcija par nacionālajām minoritātēm (05-09/07/2004).

EDSO Parlamentārā Asambleja:

16. Uzstājīgi rekomendē Latvijas varas institūcijām radīt apstākļus personu bez pilsonības dalībai valsts politiskajā dzīvē, proti, piešķirt tiem tiesības balsot vietējās vēlēšanās.

14. Bērna tiesību komiteja, noslēguma ziņojums CRC/C/LVA/CO/2; 28/06/2006

27. Komiteja rekomendē Dalībvalstij pastiprināt tās centienus paātrināt naturalizācijas procesu tiem, kas vēlas iegūt pilsonību, ar mērķi likvidēt nepilsoņu pārejas tiesisko statusu. Komiteja mudina Dalībvalsti sniegt vairāk informācijas un atbalsta nepilsoņu un bezvalstnieku vecākiem, lai nodrošinātu, ka visi bērni Latvijā varētu viegli iegūt pilsonību.

15. Eiropas Padomes Parlamentārā Asambleja. Rezolūcija Nr. 1527 (2006.) „Par mazākumtautību tiesībām Latvijā”; 17/11/2006.

17. Sakarā ar to Parlamentārā Asambleja piedāvā Latvijas varas institūcijām:

17.11.2.3. atkal izskatīt jautājumu par pastāvošajām pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirībām ar mērķi novērst tās no atšķirībām, kuras nav pamatotas vai absolūti nepieciešamas, vismaz piešķirot nepilsoņiem tādas pašas tiesības, kādas Latvijas teritorijā bauda citu ES dalībvalstu pilsoņi;

16. EDSO/DICB (Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs). Latvijas Republika: Parlamenta vēlēšanas. Ierobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojums; 08/02/2007.

2. Saskaņā ar iepriekšējām rekomendācijām no EDSO/ DICB/ un citām starptautiskām organizācijām, Saeimai nepieciešams izskatīt jautājumu par tiesību piešķiršanu Latvijas "nepilsoņiem" piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Vēl valdībai būtu jāaktivizē savas pūles, stimulējot nepilsoņus uzsākt un iziet naturalizācijas procedūru.

17. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs, Memorands Latvijas Valdībai, CommDH(2007)9; 16/05/2007.

b. nepilsoņu piedalīšanās vietējā politiskajā dzīvē.

43. Nepilsoņu izslēgšana no politiskās dzīves neveicina viņu integrāciju. Komisārs uzsvēra šo momentu iepriekšējā ziņojumā, rekomendējot Latvijai izskatīt iespēju piešķirt viņiem, tostarp, tiesības piedalīties vietējās vēlēšanās. Būtu jāatzīmē, ka lielais vairākums nepilsoņu pieder pie minoritātēm, un ka šis statuss izslēdz viņus no dalības valsts politiskajā dzīvē. Viņi nevar nedz balsot, nedz būt ievēlēti pat vietējā līmenī. Kaut gan arī tika sagatavots likumprojekts, kas piešķirtu nepilsoņiem balsstiesības vietējā līmenī, tekstu parlaments vēl nebija izskatījis. Komisārs cer uz to, ka drīzumā parlaments pieņems likumu, kas uzlabo ārvalstnieku piedalīšanos politiskajā un sabiedriskajā dzīvē.

18. Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību [EKRN] Trešais ziņojums par Latviju, CRI (2008) 2; 29/06/2007.

117. ECRI mudina Latvijas varas institūcijas darīt visu iespējamo, lai turpinātu sekmēt nepilsoņu naturalizācijas procesu. Šajā saistībā būtu jāapsver iespēja padarīt esošās naturalizācijas procedūras noteikumus elastīgākus. Tāpat varas iestādēm būtu jāturpina iedrošināt nepilsoņus iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas procesā.

118. ECRI mudina Latvijas varas institūcijas iedziļināties nepilsoņu statusa problēmā ar nolūku atrast ātrāko un humānāko risinājumi personām, kas dzīvo ar šādu statusu. ECRI atkārtoti uzsver, ka ir jārisina nelīdzsvarotība latviešu un nepilsoņu situācijā vairākās jomās un attiecībā uz vairākām tiesībām, un tam jāpiešķir prioritārs statuss. Latvijas varas iestādēm jāpārskata to profesiju saraksts, kuras šobrīd nav pieejamas nepilsoņiem.

132. Atzīmējot, ka lielākā daļa nepilsoņu dzīvojuši Latvijā visu mūžu vai lielāko mūža daļu, ECRI mudina Latvijas varas iestādes piešķirt rezidējošiem nepilsoņiem balsstiesības pašvaldību vēlēšanās.

19. ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja. Latvija. Noslēguma ziņojums. (E/C.12/LVA/CO/1); 07/01/2008.

37. Komiteja uzstājīgi aicina nodrošināt, lai tas, ka pastāvīgajiem iedzīvotājiem nav pilsonības, nekļūtu par šķērslī viņu līdztiesībai ekonomiskajās, sociālajās un kultūras tiesībās, tai skaitā nodarbinātības jomā, sociālajā aizsardzībā, veselības aizsardzībā un izglītībā. Tāpat viņa lūdz dalībvalsti savā nākamajā periodiskajā referātā sniegt detalizētu un visaptverošu informāciju par visu ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību izmantošanu, neatkarīgi no statusa pilsonis/nepilsonis.

20. Komiteja pret spīdzināšanu, noslēguma ziņojums CAT/C/LVA/CO/2; 19/02/2008

19. (...) lai gan Komiteja pieņem zināšanai centienus, kurus pēdējos gados Dalībvalsts pielika naturalizācijas procesam, tā joprojām pauž bažas par turpinošos nepilsoņu un bezvalstnieku statusa pastāvēšanu, kas skar lielu grupu Latvijas sabiedrībā (16. pants) (...) Dalībvalstij vajadzētu vienkāršot un veicināt naturalizācijas procesu, kā arī nepilsoņu un bezvalstnieku integrāciju.

21. ANO Īpašais ziņotājs rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un cita veida diskriminācijas izskaušanas jautājumos, Ziņojums par misiju Latvijā ANO Cilvēktiesību komitejai (A/HRC/7/19/Add.3); 05/03/2008.

88. [...] balsstiesību vietējās vēlēšanās piešķiršana nepilsoņiem, kuri ir ilglaicīgi Latvijas iedzīvotāji, būtu jāizskata valdībai un tai jāklūst par plašas apspriešanas tēmu Latvijas sabiedrībā.

22. Konsultatīvā komiteja par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Atzinums par Latviju ACFC/OP/I(2008)002; 09/10/2008.

181. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka Latvija izvēlējusies elastīgu pieeju Vispārējās konvencijas personiskās piemērošanas jomai, kas ietver arī "nepilsoņus", kuri sevi identificē ar mazākumtautību. Ņemot vērā deklarāciju, ko Latvija paudusi, ratificējot Vispārējo konvenciju, Komiteja uzskata, ka attiecīgie Latvijas tiesību akti interpretējami un piemērojami tā, lai neradītu nekādus nesamērīgus ierobežojumus aizsardzībai, ko Vispārējā konvencija piedāvā "nepilsoņiem".

186. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka, raugoties no diskriminācijas aizlieguma principa skatu punkta, problēmas rada tas, ka saskaņā ar Latvijas sniegto deklarāciju, ratificējot Konvenciju, un to izņēmumu dēļ, ko Latvijas "nepilsoņiem" paredz Latvijas tiesību akti, uz Latvijas "nepilsoņiem" netiek attiecinātas dažas sevišķi svarīgas Vispārējās konvencijas normas. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ņemot vērā īpaši lielo "nepilsoņu" skaitu un viņu ilgi pastāvošo saikni ar Latviju, pilsonības kritērijs rada vairāk problēmu nekā citās valstīs. Tādēļ valsts iestādēm jāapsver citi kritēriji, tādi kā pastāvīga un likumīga uzturēšanās valstī, nosakot tiesību apjomu, kas nodrošināts personām, kuras identificē sevi ar mazākumtautībām. Komiteja uzskata, ka būtu lietderīgi pārskatīt pastāvošos tiesību aktus, politiku un praksi, lai atvieglotu šo personu pieeju tiesībām, kas ļautu viņiem saglabāt un attīstīt savu identitāti un pilnvērtīgi

iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, tostarp izmantojot aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības vietējā līmenī.

187. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka, neraugoties uz valsts iestāžu veikto darbu naturalizācijas gaitas paātrināšanai, latviešu valodas prasmes prasības, kas izvirzītas sakarā ar naturalizācijas kārtību, uzskatāmas par ievērojamu šķērslī Latvijas pilsonības iegūšanai. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm būtu jāizvērtē situācija, tostarp praktiskie apstākļi, kādos notiek valodas prasmes pārbaude, un jādara viss nepieciešamais, lai pārbaudes gaitā pilsonības kandidāti varētu efektīvi pierādīt savas latviešu valodas zināšanas, kā arī savu patieso vēlmi iekļauties Latvijas sabiedrībā. Turklāt nepieciešama noteiktākā rīcība, lai uzlabotu latviešu valodas kursu pieejamību un kvalitāti un sabiedrībā veidotu naturalizācijai labvēlīgāku gaisotni.

191. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka politiskā gaisotne valstī, tostarp politiskās diskusijas par valodas jautājumiem un sabiedrības priekšstatī par latviešu valodas prasmes pārbaudes kārtību un šīs pārbaudes vidi attur cilvēkus no naturalizācijas. Komiteja uzskata, ka valsts iestādēm rūpīgi jāizvērtē šī situācija un jo sevišķi – faktori, kas ietekmē naturalizācijas gaitu, un jāatrod piemērotākas metodes, lai veicinātu tās paātrināšanu.

207. Konsultatīvā komiteja atzīst par problemātisku tādu stāvokli, kad liels skaits "nepilsoņu", kuriem ir ilglaicīga saikne ar Latviju un uz kuriem attiecas Vispārējā konvencijā paredzētā aizsardzība, nevar izmantot savas tiesības efektīvi piedalīties lēmumu pieņemšanā par jautājumiem, kuri uz viņiem attiecas, balsojot vai kandidējot vēlēšanās. Ņemot vērā Latvijas un tās mazākumtautību īpašo situāciju, Konsultatīvā komiteja atzīst šādu pieeju par problemātisku no Vispārējās konvencijas viedokļa. Tā uzskata, ka valsts iestādēm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu "nepilsoņiem", kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības vietējo pašvaldību līmenī.

23. Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress (Eiropas Padome), Rekomendācija Nr. 257(2008.) «Vietējā demokrātija Latvijā: nepilsoņu dalība sabiedriskajā un politiskajā dzīvē vietējā līmenī»; 03/12/2008:

11. «Latvijas varas institūcijām tiek rekomendēts [...] pieņemt jaunu likumdošanu vai grozījumus spēkā esošajiem likumiem, kas piešķirtu balsstiesības nepilsoņiem ar mērķi veicināt viņu iesaisti politiskajā dzīvē un Latvijas sabiedrības integrāciju».

24. Eiropas Parlamenta Rezolūcija par Lūgumrakstu komitejas apspriedēm 2008. parlamentārajā gadā. P6_TA(2009)0239; 22/04/2009.

15. .. pauž bažas par lielo šai komitejai iesniegto lūgumrakstu skaitu par tiesību balsot pašvaldību vēlēšanās piešķiršanu Latvijā dzīvojošajiem "nepilsoņiem"; atgādina, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Cilvēktiesību komiteja, ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja, Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo varu kongress, Eiropas Padomes komisārs cilvēktiesību jautājumos, Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Parlamentārā asambleja ir ieteikuši, ka vajadzētu atļaut nepilsoņiem piedalīties pašvaldību vēlēšanās; mudina Eiropas Komisiju cieši uzraudzīt un veicināt Latvijas "nepilsoņu", no kuriem daudzi ir dzimuši Latvijā, statusa noregulēšanu;

25. ANO Augstais komisārs bēgļu lietās, pienesums Augstā cilvēktiesību komisāra pārvaldei apkopojoša ziņojuma sastādīšanai Latvijai Universālajam periodiskajam pārskatam; 2010. g. novembris.

Sadaļa „Tiesības uz pilsonību”, IV:

Valdībai vajadzētu pārskatīt pastāvošās naturalizācijas prasības, lai vienkāršotu pilsonības piešķiršanu „nepilsoņiem”. Valdībai vajadzētu arī pārskatīt normatīvos aktus, lai nodrošinātu automātisku pilsonības iegūšanu bērniem bezvalstniekiem, kas dzimuši pēc 1991. gada 21. augusta. Tāpat Valdībai vajadzētu vienkāršot valodas prasmes prasības vecāka gadagājuma cilvēkiem. Valdībai arī vajadzētu veikt valsts mēroga informatīvas kampaņas par pilsonību un ar to saistītām tiesībām, mudinot „nepilsoņus” un bezvalstniekus pieteikties Latvijas pilsonības iegūšanai.

26. EDSO DICB. Latvija. Saeimas Vēlēšanas 2010. gada 2. oktobrī. Ierobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojums; 10/12/2010.

XV Ieteikumi.

A. PRIORITĀRIE IETEIKUMI

1. Atbilstoši iepriekšējiem EDSO/ODIHR un citu starptautisko organizāciju ieteikumiem vajadzētu izskatīt jautājumu par balsstiesību piešķiršanu pašvaldību vēlēšanās.

27. Eiropas Padomes Ministru komiteja. Rezolūcija CM/ResCMN(2011)6 par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ievērošanu Latvijā; 30/03/2011.

Ministru komiteja [..]

1. Pieņem šādus secinājumus par Vispārējās konvencijas īstenošanu Latvijā:

(..) (2) Apsveicama ir nepilsoņu, kas sevi identificē kā nacionālām minoritātēm piederīgos, iekļaušana to personu lokā, uz kuriem attiecināma Vispārējā konvencija. Svarīgi ir uzsvērt, ka šāda pieeja atbilst Vispārējās konvencijas garam. Tomēr, diemžēl, specifisku izņēmumu Latvijas normatīvajos aktos dēļ šīs personas nebauda virknes Vispārējās konvencijas normu aizsardzību, tostarp – to normu, kas attiecas uz efektīvu dalību publiskajā dzīvē. Ņemot vērā ļoti lielo skarto personu skaitu, varas iestādes tiek mudinātas interpretēt un piemērot attiecīgos normatīvos aktus tā, lai nepieļautu nesamērīgus ierobežojumus tai aizsardzībai, ko Vispārējā konvencija piedāvā nepilsoņiem, kas sevi identificē kā nacionālām minoritātēm piederīgos.

(..) (6) Nepieciešams novērst nepilnības to personu, kas pieder pie nacionālām minoritātēm, efektīvajā līdzdalībā lēmumu pieņemšanas procesā. Jāstiprina un jāpadara iedarbīgāka līdzdalība Mazākumgrupu līdzdalības padomes vai analogisko struktūru veidā. Vajadzētu saglabāt valdības struktūru, kas ir atbildīga par nacionālo minoritāšu lietām, un jāpaaugstina tās loma lēmumu pieņemšanā jautājumos, kas skar minoritātes. Par nopietnas diskusijas priekšmetu paliek jautājums par nepilsoņu, kas sevi identificē kā nacionālām minoritātēm piederīgos, dalību publiskajās lietās, tajā skaitā iespējamība viņiem balsot vietējās vēlēšanās.

(7) Neskatoties uz pūlēm, kas pieliktas, lai paātrinātu naturalizācijas procesu, un šajā joma novērojamo progresu, nepilsoņu skaits paliek augsts un pilsonības trūukumam paliek negatīva ietekme uz pilnīgas un efektīvas vienlīdzības un sabiedrības integrācijas sasniegšanu. Bērnu, kas dzimuši Latvijā pēc 1991. gada 21. augusta un paliek nepilsoņi, ievērojamais skaits izraisa dziļas bažas. Nepieciešamas sevišķas pūles, lai veicinātu labvēlīgākus nosacījumus patiesai motivācijai naturalizēties. Latvijai vajadzētu uztvert šo situāciju kā prioritāru, lai noteiktu tās slēptos iemeslus un veikt visus nepieciešamus pasākumus, ieskaitot turpmāku valodas apmācību skartajām personām, lai veicinātu naturalizāciju.

2. Rekomendē Latvijai atbilstošā veidā ņemt vērā secinājumus, kas izklāstīti iepriekš, 1. daļā, kā arī Konsultatīvās komitejas atzinuma komentārus.

28. Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos. Ziņojums EDSO Pastāvīgās Padomes 868. plenārsēdei; 16/06/2011.

Kampaņas, kas mudina pieņemt pilsonību, un balsstiesīgo loka paplašināšana ar nepilsoņiem attiecībā uz vietējām vēlēšanām sūtītu viņiem pozitīvu signālu. Tāpat kā manas iepriekšējās vizītes laikā, esmu aicinājis Latvijas likumdevējus nodrošināt nepilsoņu jaundzimušajiem bērniem pilsonību, ja vecāki pret to neiebilst, tāpat kā to piedāvāja Saeimai nesen pirms manas vizītes Prezidents Zatlers. Būtībā pilsonība būtu jāpiešķir visiem bērniem, kas piedzima Latvijā vecākiem nepilsoņiem pēc 1991. gada. Šādam solim ir kritiski svarīga nozīme, lai apturētu bezvalstniecības problēmas iemūžināšanu nākotnē.

29. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress. Rekomendācija Nr. 317 (2011); 20/10/2011.

5. Kongress rekomendē Ministru komitejai aicināt Latviju uz to, lai [..]

f) sniegtu nepilsoņiem balsstiesības vietējās vēlēšanās ar nolūku paātrināt jau iesākto viņu integrēšanās Latvijas sabiedrībā procesu.

30. Eiropas komisija pret rasismu un neiecietību. Ziņojums par Latviju (ceturtais posms) CRI(2012)3 ; 09/12/2011.

122. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm automātiski piešķirt pilsonību tiem bērniem, kuri dzimuši Latvijā “nepilsoņu” vecākiem pēc valsts neatkarības atjaunošanas. Tāpat ECRI aicina varas iestādes nodrošināt bezmaksas valodas apmācību tiem “nepilsoņiem”, kuri vēlas naturalizēties.

125. ECRI stingri rekomendē Latvijas varas iestādēm anulēt nesen pieņemtos noteikumus, ar kuriem noteikta “nepilsoņu” nepiemērotība dienēt pašvaldības policijā.

128. ECRI atkārtoti rekomendē Latvijas varas iestādēm piešķirt rezidējošiem nepilsoņiem vēlēšanu tiesības pašvaldību vēlēšanās

132. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm izpildīt ECT spriedumu [Andrejeva pret Latviju] tādā veidā, kas neradītu negatīvu ietekmi uz starpetniskajām attiecībām, proti, izmantojot to, lai samazinātu pilsoņu un nepilsoņu atšķirības pašreiz spēkā esošās tiesībās uz pensiju.

31. EDSO DICB. Latvija. Ārkārtas Saeimas Vēlēšanas 2011. gada 17. septembrī Ierobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojums; 19/12/2011.

XIII Rekomendācijas.

[..] Šīs rekomendācijas skatāmas kopsakarā ar agrākām EDSO DICB rekomendācijām, kurām vēl nesevoja reakcija [..]

16. Latvijas varas iestādēm būtu jāapsver pasākumi naturalizācijas paātrināšanai, tādi kā personu vecumā virs 65 gadiem atbrīvošana no visiem eksāmeniem, publisko kampaņu organizēšana naturalizācijas veicināšanai un pieejas latviešu valodas bezmaksas kursiem paplašināšana [..].

17. Jaunie vēlētājiem parlamenta locekļiem vajadzētu apstiprināt priekšlikumus, kas tika apspriesti iepriekšējā Saeimā, par automātisku pilsonības piešķiršanu nepilsoņu bērniem, jo tas palīdzēs novērst nepilsonības jautājuma turpināšanos nākotnē.

32. Eiropas Sociālo tiesību komiteja. Atzinumi XX-1(2012). 2013. g. janvāris

1. pants – tiesības uz darbu. 2. punkts

(..)

Grozījumi, kas izdarīti likumdošanā 2006. gadā, neietekmē prasību, ka personas bez [Latvijas] pilsonības nedrīkst strādāt civildienestā. Komiteja vēlas gūt skaidrojumu, ka pilsoņiem rezervētie amati civildienestā ir nesaraucjami saistīti ar publiskās varas īstenošanu vai drošību. Attiecībā uz advokātiem no ziņojuma un likumdošanas secināms, ka, lai kļūtu par zvērinātu advokātu Latvijā, indivīdam jābūt Latvijas pilsonībai. Citu ES dalībvalstu pilsoņi tomēr drīkst praktizēt Latvijā kā advokāti ar noteiktiem nosacījumiem. Komiteja atrod, ka liegums ne-Latvijas un ne-ES pilsoņiem kļūt par advokātiem neatbilst Hartai.

(..) Komiteja arī konstatē no Eiropas komisijas pret rasismu un neiecietību 2012. g. ziņojuma par Latviju, ka ievērojamam skaitam profesiju privātajā sektorā tiek prasīta noteikta līmeņa latviešu valodas prasme, un profesiju skaits šajā sarakstā pieaug. Komiteja vēlas gūt apstiprinājumu, ka lingvistiskās prasības tiek piemērotas tikai patiesu profesionāļu prasību gadījumā un ir samērīgas mērķim, jo citādi tās veidotu netiešu diskrimināciju pret nepilsoņiem. Komiteja norāda, ka šie ierobežojumi var radīt problēmas lielam skaitam iedzīvotāju, jo nepilsoņi ir ap 20 % iedzīvotāju, pārsvarā pirmsneatkarības padomju pilsoņi, kuriem nav ne Latvijas, ne jebkādas citas pilsonības.

(..)

Secinājums

Komiteja secina, ka situācija Latvijā neatbilst Hartas 1. panta 2. punktam, jo ierobežojumi personu, kas nav ES pilsoņi, pieejai nodarbinātībai, ir lielāki nekā to pieļauj Harta.

33. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs. Valdībām būtu jārīkojas bērnu – bezvalstnieku interesēs; 15/01/2013.

Likumdošana Latvijā paredz īpašu statusu 304 000 „nepilsoņiem”, savukārt Igaunijā ir ap 92 000 „ārzemnieku” bez pilsonības jeb „cilvēki ar nenoteiktu pilsonību.” 2011. gada beigās to vidū bija ap 9 000 bērni bezvalstnieki, kas jaunāki par 15 gadiem Latvijā un attiecīgi 1500 bērni bezvalstnieki Igaunijā. Lai arī vecākiem ir tiesības reģistrēt šos bērnus kā pilsoņus, daudzi to nedara, jo vai nu nezina par šādu iespēju vai tāpēc, ka ir tik atsvešināti no šīm valstīm, ka izvēlas, lai bērni paliek bez pilsonības. Latvijas un Igaunijas valdības ļāvušas šai situācijai turpināties, ļaujot vecākiem izvēlēties bērnam statusu, kas neatbilst bērna labākajām interesēm [..]. Valdībām jābeidz vainot vēsture, citas valstis vai „beztbildīgi vecāki” un jāuzņemas iniciatīva risināt bezvalstniecības problēmu, prioritāti dodot bērnu labāko interešu aizstāvībai.

34. ANO Neatkarīgais eksperts ārējo parādu un citu starptautisko finanšu saistību ietekmē uz visu cilvēktiesību, it īpaši ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību, baudīšanu. Pielikums ziņojumam Cilvēktiesību Padomei – misija Latvijā. A/HRC/23/37/Add.1; 27/05/2013.

90. [..]

(h) Attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesībām nodarbinātības jomā, nodrošināt darba tirgū valodas un pilsonības prasību samērīgumu, kā arī likvidēt pārāk ierobežojošus noteikumus valodas prasmes profesionālajā regulējumā, kurām ir diskriminējoša iedarbība uz minoritāšu nodarbinātības iespējām.

(i) Apsvērt iespēju vienkāršot naturalizācijas procesu nepilsoņiem, kas nodzīvoja valstī gadu desmitiem ilgi, un/vai šādu personu bērniem, lai nodrošinātu viņiem vienlīdzīgu pieeju nodarbinātībai, izglītībai, veselības aprūpei un sociālajai drošībai. Naturalizācija būtu jāvienkāršo, sniedzot bezmaksas apmācību sagatavošanai attiecīgiem eksāmeniem un atbrīvojumus tiem, kas sasniedza pensionēšanās vecumu, invalīdiem un personām, kas mācījās Latvijā.

35. Komiteja pret spīdzināšanu, noslēguma ziņojums CAT/C/LVA/CO/3-5; 15/11/2013

16. Atzinīgi vērtējot būtisku tā saucamo „rezidējošo nepilsoņu” skaita samazinājumu no 29 % 1995. gadā līdz pašreizējiem 13 %, kā arī 2013. gada maija grozījumus Pilsonības likumā, kas

pieļauj vienkāršotu naturalizācijas procedūru, Komiteja pauž bažas par lielu skaitu nepilsoņu, kas pastāvīgi dzīvo Dalībvalstī (2. un 16. pkt.).

Dalībvalstij vajadzētu:

(a) Aicināt nepilsoņus izmantot vienkāršotu naturalizācijas procedūru saskaņā ar 2013. gada maija grozījumiem Pilsonības likumā un veicināt pilsonības piešķiršanu nepilsoņiem, viņu naturalizāciju un integrāciju.

(b) Palielināt centienus informēt vecākus, kuru bērniem ir tiesības naturalizēties, un apsvērt iespēju automātiski piešķirt pilsonību ar dzimšanu, bez iepriekšējas vecāku veiktās reģistrācijas, nepilsoņu vecāku bērniem, kas neiegūst citu pilsonību, nolūkā novērst bezvalstniecību.

(c) Apsvērt iespēju piedāvāt bezmaksas valodas kursus visiem rezidējošiem nepilsoņiem un bezvalstniekiem, kas vēlas iesniegt pieteikumu Latvijas pilsonības iegūšanai.

36. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā komiteja. Otrais viedoklis par Latviju ACFC/OP/II(2013)001; 18/06/2013

25. Konsultatīvā komiteja stingri iesaka valsts iestādēm pārskatīt Vispārējā konvencijā paredzēto tiesību ierobežojumus mazākumtautību pārstāvjiem, kam piešķirts nepilsoņa statuss.

52. Konsultatīvā komiteja mudina valsts iestādes veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai aktīvi veicinātu un nodrošinātu nepilsoņu naturalizāciju ar mērķtiecīgu informatīvo un apmācību kampaņu palīdzību, kā arī izplatot pozitīvas un iekļaujošas ziņas sabiedriskajā telpā.

Ir jānodrošina, lai jaunā Pilsonības likuma ieviešana neveicinātu diskrimināciju un nesamērīgi nesamazinātu pieeju Vispārējā konvencijā paredzētajām tiesībām.

133. Konsultatīvā komiteja aicina valsts iestādes piešķirt pastāvīgajiem iedzīvotājiem – nepilsoņiem balsstiesības pašvaldību vēlēšanās. Tas norādītu uz iecietību, kas varētu sekmēt integrāciju. Bez tam, tā stingri iesaka valsts iestādēm lielāku nozīmi piešķirt demokrātiskajai līdzdalībai, tostarp informācijas pieejamībai par vēlēšanām visiem iedzīvotājiem, nevis interesēm veicināt valsts valodas ekskluzīvu lietošanu.

134. Konsultatīvā komiteja mudina valsts iestādes veicināt un nodrošināt mazākumtautībām piederīgu personu efektīvu līdzdalību pārvaldē, tostarp pārskatot, vai pilsonības prasība ir patiešām nepieciešama un samērīga attiecībā uz visiem nepilsoņiem nepieejamiem amatiem valsts un pašvaldību iestādēs, kā arī aktīvi iedrošinot mazākumtautību izcelsmes kandidātus.

141. Tāpat Konsultatīvā komiteja aicina valsts iestādes pārskatīt normatīvos aktus un administratīvo sistēmu, kas regulē pieeju sociālajiem pakalpojumiem, tostarp sociālā nodrošinājuma pabalstiem, lai izvairītos no tā, ka mazākumtautībām piederīgas personas nokļūst nelabvēlīgā stāvoklī viņu ierobežoto latviešu valodas zināšanu vai nepilsoņa statusa dēļ.

37. ANO Cilvēktiesību komiteja, noslēguma ziņojums, CCPR/C/LVA/CO/3; 25/03/2014

7. Komitejai paliek bažas par rezidentu-„nepilsoņu” statusu un lingvistisko mazākumgrupu stāvokli. It sevišķi tā nobažījies par valsts valodas politikas ietekmi uz to, lai lingvistisko mazākumgrupu pārstāvji Paktā paredzētās tiesības baudīt bez jebkādas diskriminācijas, ieskaitot tiesības izvēlēties un mainīt paša vārdu un tiesības uz efektīvu tiesisku aizsardzību. Komiteja pauž bažas arī par valodas prasmes prasību diskriminējošu ietekmi uz mazākumgrupu nodarbinātību (2., 26. un 27. pants).

Dalībvalstij vajadzētu palielināt tās centienus nodrošināt rezidenti-„nepilsoņiem” un lingvistisko mazākumgrupu pārstāvjiem pilnīgu Paktā paredzēto tiesību baudīšanu un turpmāk veicināt viņu integrāciju sabiedrībā. Dalībvalstij vajadzētu pārskatīt Valsts valodas likumu un tā piemērošanu, lai nodrošinātu, ka jebkurš nelatviešvalodīgo personu tiesību ierobežojums būtu saprātīgs, samērīgs un nediskriminējošs, un veikt pasākumus, lai nodrošinātu nelatviešvalodīgajiem pieeju publiskām institūcijām un veicinātu viņu saskarsmi ar varas iestādēm. Dalībvalstij vajadzētu arī apsvērt iespēju piedāvāt vairāk bezmaksas valodas kursu „nepilsoņiem” un bezvalstniekiem, kas vēlas iesniegt pieteikumu Latvijas pilsonības iegūšanai.

38. EDSO DICB. Latvijas Republika. 2014. gada 4. oktobra parlamenta vēlēšanas. EDSO/DICB vēlēšanu izvērtēšanas misijas gala atskaite; 18/12/2014

XVI. REKOMENDĀCIJAS

5. Ar mērķi veicināt iekļaujošu politisko līdzdalību, varas iestādēm vajadzētu izpētīt veidus, kā palielināt naturalizācijas tempu, kā, piemēram, aģitēt par naturalizācijas veicināšanu, publicēt iespējas par vienkāršoto naturalizāciju saskaņā ar grozīto Pilsonības likumu, un paplašināt latviešu valodas apgušanas bezmaksas iespēju pieejamību. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas vajadzētu atbalstīt to centienos mudināt nepilsoņus pabeigt naturalizācijas procesu.

10. Vajadzētu apsvērt plašāku vēlēšanu informācijas sniegšanu minoritāšu valodās, ar mērķi sasniegt nacionālo minoritāšu balsotājus.

39. Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos. Ziņojums EDSO Pastāvīgās Padomes 1026. plenārsēdei; 20/11/2014.

Nepilsoņu skaits Latvijā turpina samazināties, bet paliek par raīžu iemeslu un izaicinājumu integrācijai. Naturalizācijas ātrumam krītot līdz vēsturiskajam minimumam, ir kritiski svarīgi, lai nepilsoņus mudinātu naturalizēties un lai nepilsoņi izmantotu iespējas kļūt par Latvijas pilsoņiem. Es pamudināju varas iestādes veikt publicitātes kampaņas, lai veicinātu naturalizāciju un popularizētu izmaiņas Pilsonības likumā, kas paplašina vienkāršoto procedūru pieejamību. It īpaši, jāspēr proaktīvie soļi, lai saniegtu vecākus, kuru bērni ir nepilsoņi, un aicinātu viņus veikt vienkāršos soļus savu bērnu reģistrēšanai par pilsoņiem. Pozitīvā tendence, kurā jaundzimušie nepilsoņu bērni tiek reģistrēti kā Latvijas pilsoņi, parāda, ka par šādām iespējām ir interese.

Nepilsoņu aktīvāka iekļaušana publiskajās lietās kopienai un citos līmeņos būtu cits pozitīvs solis sabiedrības integrācijā. Šajā sakarā es atkārtoti rekomendāciju, ko sniedza mani priekšteči un citas starptautiskas institūcijas, piešķirt nepilsoņiem balsstiesības vietējās vēlēšanās, lai tie varētu piedalīties lēmumu, kas viņus skar, pieņemšanā vietējā līmenī.

40. ANO Augstais komisārs bēgļu lietās. Pienesums Augstā cilvēktiesību komisāra pārvaldei apkopojoša ziņojuma sastādīšanai Latvijai Universālā periodiskā pārskata 2. kārtai; 2015. g. jūlijs.

III. Galvenie aizsardzības jautājumi, izaicinājumi un rekomendācijas.

5. jautājums: Bezvalstniecības novēršana un mazināšana

(..)

ANO Augstais komisārs bēgļu lietās rekomendē Latvijas valdībai:

- Veikt turpmākus juridiskus, politiskus un/vai praktiskus soļus, lai mazinātu bezvalstniecību, vienkāršojot naturalizāciju vai citādi, un apsvērt ANO Augstā komisāra bēgļu lietās gatavību palīdzēt šajās pūlēs.

- Apsvērt iespēju grozīt Pilsonības likumu, lai nodrošinātu automātisku pilsonības iegūšanu Latvijas teritorijā dzimušajiem bērniem, kas citādi būtu bezvalstnieki, tajā skaitā izcelšanās no "nepilsoņu" vai bezvalstnieku vecākiem dēļ

41. Bērna tiesību komiteja (ANO), noslēguma ziņojums CRC/C/LVA/CO/3-5, 29/01/2016

35. Komiteja rekomendē, lai Dalībvalsts pastiprinātu pūles, lai nodrošinātu visiem bērniem pieeju pilsonībai, tajā skaitā pārskatot Pilsonības likumu, lai automātiski sniegtu pilsonību

Latvijā dzimušajiem bērniem, kas citādi būtu bezvalstnieki, tajā skaitā vecāku ar “nepilsoņu” statusu un vecāku, kas nespēj tālāknodot bērnam savu pilsonību, bērniem.

4. pielikums

Vladimirs Buzajevs

Iliāda un Odiseja vienā sējumā

**Nepilsoņu diskriminācija, aprēķinot vecuma pensijas
Notikumu hronika 1995.- 2016. gads**

ILIĀDA

1. 19.10.1995. Likumprojekta „Par valsts pensijām” 2. lasījums. TB/LNNK frakcija iesniedza priekšlikumu, kas paredzēja, ka aprēķinot pensiju pēc 1991. gada, ārpus Latvijas uzkrātais darba stāžs tiek ņemts vērā tikai Latvijas pilsoņiem. Atbildīgā komisija šo priekšlikumu neatbalstīja. Balsojums Saeimā notika bez debatēm un bija sekojošs: par - 29, pret - 8, atturējās-15 (balsošanā piedalījās 52 deputāti un priekšlikums tika atbalstīts ar 6 balsu pārsvaru).
2. 21.12.1995. Likumprojekts, kas paredz atcelt ierobežojumus personām, kuras nav LR pilsoņi. Par - 33, pret - 24, atturējās - 29.
3. 17.10.1996. Likumprojekts, kas paredz atcelt ierobežojumus personām, kuras nav LR pilsoņi. Par - 25, pret - 32, atturējās - 8.
4. 31.12.1996. Spēkā stājas nepilsoņus nediskriminējošs līgums starp Lietuvu un Latviju par savstarpēju darba stāža uzskaiti.
5. 29.01.1997. Spēkā stājas nepilsoņus nediskriminējošs līgums starp Igauniju un Latviju par savstarpēju darba stāža uzskaiti.
6. 22.05.1997. Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”. Priekšlikums svītrot diskriminējošo normu noraidīts bez debatēm un pat bez balsošanas.
7. 21.08.1997. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona VSAA nodaļa atsakās atzīt darba stāžu Andrejevai, uzskatot, ka tas ir uzkrāts Ukrainā un Krievijā.
8. 06.03.1998. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona Tiesa atsakās izskatīt Andrejevas sūdzību pēc būtības.
9. 01.12.1998. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa atsakās izskatīt Andrejevas sūdzību.
10. 04.05.1999. Rīgas Apgabaltiesa noraida Andrejevas apelācijas sūdzību.
11. 11.06.1999. Spēkā stājas nepilsoņus nediskriminējošs līgums starp Ukrainu un Latviju par savstarpēju darba stāža uzskaiti.
12. 06.10.1999. LR Augstākā tiesa noraida Rīgas rajona tiesas prokurora iesniegto kasācijas sūdzību Andrejevas labā.
13. 27.02.2000. Andrejevas pārstāvis Vladimirs Buzajevs iesniedz sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā.
14. 20.02.2001. 20 Saeimas deputāti vēršas Satversmes tiesā ar prasību (sastādīta, pamatojoties uz iepriekšminēto sūdzību ECT) atzīt nepilsoņu diskrimināciju attiecībā uz ārpus Latvijas uzkrāto darba stāžu, par neatbilstošu Satversmei un LR starptautiskajām saistībām.
15. 26.06.2001. Satversmes tiesa noraida deputātu iesniegto pieteikumu.
16. 16.08.2001. Valdība iesniedz ECT savus paskaidrojumus Andrejevas lietā.
17. 22.11.2001. Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”. Noraidīts PCTVL priekšlikums likumprojekta 2. lasījumam par diskriminējošās normas svītrošanu no likuma.
18. 20.12.2001. Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”. PCTVL deputātu priekšlikums likumprojekta 3. lasījumam par diskriminējošās normas svītrošanu no likuma. Par – 17, pret - 19, atturējās - 44
19. 23.04.2002. Tiek pieņemti MK noteikumi Nr.165, kuri ar atpakaļejošu datumu nosaka darbu Latvijā izvietotajās citu PSRS republiku uzņēmumu filiālēs, kā darbu ārpus Latvijas.

20. 20.10.2005. Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”. PCTVL deputātu priekšlikums likumprojekta 2. lasījumam par diskriminējošās normas svītrotšanu no likuma un par pensiju starpības izmaksu tās ieviešanas rezultātā cietušajām personām. Par – 18, pret - 67.
21. 26.01.2006. Saskaņas centra iesniegtais likumprojekts par nepilsoņus diskriminējoša ierobežojuma atcelšanu. Par – 18, pret – 8, atturējās – 56.
22. 23.03.2006. PCTVL iesniegtais likumprojekts, kas cita starpā paredz arī atcelt diskriminējošo ierobežojumu personām, kas nav Latvijas pilsoņi. Par – 19, pret – 19, atturējās – 45.
23. 01.06.2006. Saskaņas centra iesniegtais likumprojekts par nepilsoņus diskriminējoša ierobežojuma atcelšanu. Par – 21, pret – 6, atturējās – 61.
24. 11.07.2006. ECT trešā sekcija atzīst Andrejevas sūdzību par daļēji pieņemamu.
25. 04.09.2006. Andrejevas pārstāvis iesniedza ECT papildu komentārus un zaudējuma aprēķinus.
26. 19.10.2006. Tiek noraidīti PCTVL grozījumi likumā „Par valsts pensijām” 2. lasījumam.
27. 02.11.2006. Tiek noraidīti PCTVL grozījumi likumā „Par valsts pensijām” 3. lasījumam.
28. 03.11.2006. Valdība iesniedz ECT papildu komentārus saistībā ar Andrejevas lietu.
29. 11.12.2006. Valdība iesniedz ECT papildu komentārus saistībā ar atlīdzību.
30. 07.07.2007. Andrejevas sūdzība tiek nodota tālākai izskatīšanai ECT Lielajai palātai.
31. 08.11.2007. Tiek noraidīti PCTVL grozījumi likumā „Par valsts pensijām” 2. lasījumam.
32. 18.12.2007. Latvija un Krievija parakstījušas nepilsoņu nediskriminējošo līgumu par apdrošināšanas stāža uzskaiti.
33. 21.01.2008. Andrejevas pārstāvim tiek piedāvāts iesniegt ECT apkopojošu memorandu un piedalīties lietas mutvārdu izskatīšanā 23.04.2008 (termiņš divas reizes tika pārcelts pēc Latvijas valdības lūguma).
34. 28.02.2008. Tiek noraidīti PCTVL grozījumi likumā „Par valsts pensijām” 2. lasījumam.
35. 13.03.2008. Andrejevas pārstāvis nosūta ECT memorandu.
36. 19.03.2008. Valdība nosūta ECT memorandu pēc lietas būtības.
37. 30.04.2008. Valdība nosūta ECT memorandu attiecībā pret atlīdzību.
38. 19.06.2008. Tiek noraidīti PCTVL grozījumi likumā „Par valsts pensijām” 2. lasījumam.
39. 26.06.2008. Andrejevas lietas izskatīšana ECT Lielajā palātā.

Foto: Vladimirs Buzajevs un Aleksejs Dimitrovs pie ECT ēkas pirms tiesas sēdes

40. 08.07.2008. Andrejevas pārstāvis iesniedz ECT tiesnešiem rakstiskas atbildes uz viņu uzdotajiem jautājumiem.

41. 02.10.2008. Saeima un Krievijas Federācijas dome ratificē nepilsoņus nediskriminējošu līgumu par savstarpēju darba stāža uzskaiti, kas vēl joprojām nav spēkā.
42. 04.12.2008. LR Saeima ratificē nepilsoņus daļēji nediskriminējošu sociālo līgumu ar Baltkrieviju.
43. 18.02.2009. ECT publiski pasludina spriedumu Andrejevas lietā.

Foto: Vladimirs Buzajevs un Natalja Andrejeva pie Saeimas ēkas

ODISEJA

44. 24.02.2009. Ministru kabinets aizklātā sēdē izskata jautājumu „Par ECT spriedumu lietā „Andrejeva pret Latviju”” (protokols 2009-78-k). Debatēs piedalās M. Riekstiņš, I. Reine, A. Šlesers, I. Godmans. Tika uzdots LM sadarbībā ar ĀM trīs mēnešu laikā izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 1. punkta grozījumus saskaņā ar informatīvajā ziņojumā minēto **otro piedāvāto risinājumu** ECT sprieduma izpildei.

FOTO: Ministru prezidents Ivars Godmanis domā, kā efektīvāk kaitēt nepilsoņiem

45. 05.03.2009. Deputātu jautājums ministru prezidentam „Par sekām ECT spriedumam Natālijas Andrejevas lietā”.
46. 17.03.2009. PCTVL izstrādā un iesniedz LM un ĀM atzinumam grozījumus likumā "Par valsts pensijām", kuros tiek piedāvāts novērst nepilsoņu diskrimināciju uz izmaksāt cietušajiem pilnu atlīdzību (cietušo skaits – 57000, atlīdzības apmērs – 80 miljoni latu).
47. 16.04.2009. Tiek publicēts Latvijas Cilvēktiesību komitejas aicinājums Latvijas nepilsoņiem ar mērķi atrast nepilsoņus – pensionārus, kas piekrīt tiesāties ar Latviju.
48. 23.04.2009. Deputātu jautājums labklājības ministram „Par darba periodiem un tam pielīdzinātajiem periodiem, kas ir uzkrāti ārpus Latvijas līdz 1995. gadam, iekļaušanu apdrošināšanas stāžā un attiecīgā normatīvā akta pamatotību”.
49. 30.04.2009. Saeimā tiek noraidīts PCTVL likumprojekts, kas paredzēja pilnu atlīdzību diskriminējošās normas rezultātā cietušajiem.

FOTO: Vladimirs Buzajevs aizstāv PCTVL priekšlikumus no Saeimas tribīnes

50. 30.04.2009. Deputātu jautājums labklājības ministram ”Par likumprojektu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””(VSS-619), kā arī par LR Saeimas deputātu tiesību ierobežošanu, nesniedzot atbildi pēc būtības uz deputātu jautājumu Nr. 150/j9 sadaļā, kas attiecas uz līgumiem ar Krieviju un Baltkrieviju sociālās drošības jomā”.
51. 21.05.2009. Saeimā tiek noraidīts PCTVL likumprojekts par nepilsoņu diskriminācijas novēršanu (to nepilsoņu, kas uzkrājuši darba stāžu valstīs, ar kurām Latvijai nav sociālo līgumu, skaits – 2000, naudas summa – 1,18 miljoni latu).
52. 10.06.2009. N. Andrejevas iesniegums VSAA rajona nodaļā ar pieprasījumu pārrēķināt pensiju (noraidīts 10.07.2009.).
53. 03.08.2009. N. Andrejevas sūdzība VSAA direktorei par VSAA rajona nodaļas rīcību (noraidīta 08.09.2009.).
54. 14.08.2009. Piecu nepilsoņu iesniegumi VSAA rajonu nodaļām ar lūgumiem uzsākt viņus pensiju lietu izskatīšanu no jauna (tika noraidīti ar VSAA direktores lēmumiem septembrī).
55. 30.09.2009. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā tika iesniegts PCTVL priekšlikums attiecībā uz nepilsoņu pensijām.
56. 09.10.2009. N. Andrejevas pieteikums Administratīvajai rajona tiesai.
57. 20.-23.10.2009. Četrus nepilsoņu sūdzības iesniegšana Administratīvajai rajona tiesai par administratīvā procesa uzsākšanu no jauna.
58. 09.11.2009. Budžetu pavadošo likumprojektu paketē tiek iesniegts PCTVL priekšlikums par nepilsoņu diskriminācijas novēršanu.
59. 10.11.2009. Kontekstā ar grozījumu izskatīšanu likumā „Par valsts pensijām””(nr.1362/Lp9)” Sociālo un darba lietu komisijas sēdē, tika izskatīts jautājums „Par Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā (Andrejeva pret Latviju (55707/00)) par pensijas aprēķinu Latvijai nepilsoni.”

60. 08.12.2009. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas sēdē pieņemts lēmums uz nenoteiktu termiņu atlikt valdības grozījumu Likumā par valsts pensijām izskatīšanu (Nr.1362/Lp9).
61. 2009. g. novembris-decembris. Administratīvā rajona tiesa noraidīja 4 nepilsoņu sūdzības par jauna administratīvā procesa uzsākšanu. Lēmumi ir galīgi un nevar tikt pārsūdzēti. Parādījās izdevība kolektīvi vērsties Satversmes Tiesā vai iesniegt individuālos pieteikumus ECT.
62. 08.12.2009. Administratīvā rajona tiesa noteica, ka spriedums N. Andrejevas lietā tiks sastādīts 2010. g. 30. septembrī.
63. 05.03.2010. Satversmes Tiesā četru nepilsoņu vārdā, kas izgājuši visas iekšējās instances, tiek iesniegts pieteikums par nepilsoņus diskriminējošā nolikuma Pensiju likumā neatbilstību Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām.

Foto: Vladimirs Buzajevs sniedz instrukcijas nepilsoņiem – procesa dalībniekiem

64. 24.03.2010. Satversmes Tiesa ierosināja lietu 2010-20-0106 par nepilsoņu diskrimināciju, aprēķinot pensijas.
65. 17.04.2010. Mirusi Natālija Andrejeva.
66. 28.09.2010. Spēkā stājas līgums starp Baltkrievijas Republiku un Latvijas Republiku par sadarbību sociālās nodrošināšanas jomā, kas paredz, ka Latvijas nepilsoņiem ir tiesības iegūt Baltkrievijas pensiju par padomju laika stāžu, kas tika uzkrāts Baltkrievijas PSR teritorijā.
67. 08.11.2010. Vladimirs Buzajevs izklāsta Satversmes Tiesai apsvērumus lietā 2010-20-0106 saskaņā ar likuma par Satversmes Tiesu 28.¹ panta otro daļu.
68. 16.12.2010. Saeima noraida Ministru kabineta priekšlikumu jaunā Saeimas sasaukumā turpināt izskatīt grozījumus likumā “Par valsts pensijām”, kas paredzēja arī pilsoņiem atņemt tās tiesības uz padomju “aizrobežu” stāža ieskaitīšanu, kuras nebauda nepilsoņi.
69. 19.01.2011. Spēkā stājas līgums starp Krievijas Federāciju un Latvijas Republiku par sadarbību sociālās nodrošināšanas jomā, kas paredz, ka nepilsoņiem, aprēķinot Latvijas pensiju, līdzās ar pilsoņiem, tiks ņemts vērā padomju laiku stāžs, kas uzkrāts KPFSR teritorijā.
70. 17.02.2011. Satversmes Tiesa izdara spriedumu lietā 2010-20-0106, kurā atzīst, ka nepilsoņu diskriminācija atbilst Satversmei.
71. 04.08.2011. Vladimirs Buzajevs iesniedz Eiropas Cilvēka tiesību tiesā (ECTT) sūdzību, ko piecu nepilsoņu vārdā sagatavojusi Latvijas Cilvēktiesību komiteja (LCK), sakarā ar diskrimināciju, aprēķinot pensijas apmēru - lieta 49270/11 Savickis and Other v. Latvija.
72. 07.11.2011. Vladimirs Buzajevs novērtējis kopējos zaudējumus nepilsoņiem, ko tiem uz 2011. gada 1. janvāri ir nodarījusi likuma “Par valsts pensijām” diskriminējošā norma, un kuru apjoms sastāda 141 milj. latu, tai skaitā: vecuma pensijas – 120, invaliditātes pensijas – 12, pensijas sakarā ar apgādnieka zaudējumu – 3, bezdarbnieku pabalsti – 6 milj. latu.
73. 10.01.2012. ECTT pārtrauca sūdzības 73485/0 Vasilevskiy v. Latvia izskatīšanu, kurā atteikumu ieskaitīt padomju “aizrobežu” stāžu, aprēķinot Latvijas pensiju, bija apstrīdējis

- Krievijas pilsonis no Daugavpils. Par pamatojumu tam kļuvis fakts, ka prasītājs noklusējis no tiesas to, ka viņam ir Krievijas pensija.
- 74.** 21.02.2012. Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību publicējusi 4. ziņojumu par Latviju. ECTT sprieduma lietā “Andrejeva pret Latviju” neizpildei tika veltīti 129.-132. pkt. Valdības priekšlikums “izpildīt” spriedumu tādā veidā, lai arī pilsoņiem atņemtu tās tiesības, kuras nebauda nepilsoņi, kā uzskata Komisija, varētu “negatīvi ietekmēt starptautiskās attiecības”. Pēc Komisijas viedokļa, Satversmes Tiesas negatīvais spriedums lietā 2010-20-0106 «labākā gadījumā nodrošinās ļoti ierobežotu ECTT sprieduma interpretāciju». Pēc Komisijas viedokļa, tiem divpusējiem līgumiem par sociālo palīdzību, ko Latvija ir noslēgusi ar Ukrainu, Baltkrieviju un Krieviju, kaut arī ir pozitīva loma, tomēr tie “neatrisina to nepilsoņu problēmas, kuri strādājuši pārējās 9 bijušās PSRS republikās”.
- 75.** 27.02.2012. LCK nosūtījusi Eiropas Padomes Ministru komitejai, kas tostarp uzrauga ECTT spriedumu izpildi, vēstuli ([https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2012\)350&Language=lanEnglish&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2012)350&Language=lanEnglish&Site=CM)) saskaņā ar Reglamenta 9.2. p. par ECTT sprieduma lietā “Andrejeva pret Latviju” neizpildi.
- 76.** 21.03.2012. Valdība sniedza Eiropas Padomes Ministru komitejai savus paskaidrojumus.
- 77.** 04-06.06.2012. Tika paredzēta (un pārnesta uz nenoteiktu termiņu) jautājuma izskatīšana par ECTT sprieduma lietā “Andrejeva pret Latviju” izpildi, kas būs izskatīts Eiropas Padomes Ministru komitejas sēdē.
- 78.** 2012. gada maijs. LCK nosūtīja argumentētu vēstuli, kas satur situācijas saistībā ar nepilsoņiem izskaidrošanu, pastāvīgajiem 44 valstu – EP locekļu - pārstāvjiem (izņemot Baltijas valstis), kā arī 12 valstu vēstniecībām Rīgā. Dažām valstīm (Krievijai, Armēnijai, Azerbaidžānai, Gruzijai, Moldovai, Polijai, Ukrainai) nosūtītā tipveida vēstule tika papildināta ar informāciju par situāciju ar šo valstu tautiešiem, kas dzīvo Latvijā. Bez tam visi adresāti tika iepazīstināti ar kopējo situāciju nepilsoņu stāvokļa jautājumā uz 2011. gada novembri (pēc grāmatas *Citizens of a Non-Existent State. The long-term Phenomenon of Mass Statelessness in Latvia* – http://www.zapchel.lv/i/doc/Citizens_Web.pdf).
- 79.** 06.11.2012. Ministru kabinets savas sēdes slēgtajā daļā (62. protokols, 38.§) izskatīja jautājumu par kārtēja ziņojuma par sprieduma izpildi sagatavošanu Eiropas Padomes Ministru komitejai.
- 80.** 2013. gada februāris. Valdība nosūtīja Eiropas Padomei ziņojumu par sprieduma izpildi ([https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2013\)746&Language=lanEnglish&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2013)746&Language=lanEnglish&Site=CM)). Tajā tiek pausts viedoklis, ka lēmums pilnībā ir izpildīts līguma ar Krieviju izpildes ceļā. Nepilsoņu stāvoklis, kas bija strādājuši Moldovā, Aizkaukāzā un Centrālajā Āzijā, tiek noklusēts, kā arī tas, ka nepilsoņiem, kuri strādājuši KPFSR, par ilggadīgo diskrimināciju, kas ilgusi līdz 2011. gadam, nav piešķirtas kompensācijas.
- 81.** 03.01.2014. Publicēts Eiropas Padomes Uzraudzības padomes pār Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību viedoklis. Komiteja (139. pkt.) pauž nožēlu par sprieduma neizpildi un ar interesi seko līdzī jaunas analogiskas lietas virzībai, kas ir iesniegta ECTT pēc Latvijas Satversmes Tiesas negatīvā sprieduma.
- 82.** 27.02.2014. LCK atkal informē Eiropas Padomes Ministru komiteju par sprieduma neizpildi (http://www.lhrc.lv/arxiv/Andrejeva_execution_2014.doc).
- 83.** 22.06.2015. ECT 4. sekcija atzinusi lietu Nr. 49270/11 Savickis and Other v. Latvija par daļēji pieejamu un pieprasījusi valdības komentāru.
- 84.** Par prasītāju jauno pārstāvju kļuvis jurists un LCK izpildsekretārs Aleksandrs Kuzmins.
- 85.** 28.10.2015. Valdība sniedz savu viedokli par lietu. Valdības Memoranda (44 lpp. tikai pamattekstā) tiek apgalvots, ka sūdzība ir nepamatota un tajā ir iekļautas melīgas ziņas.
- 86.** 09.12.2015. Aleksandrs Kuzmins iesniedz ECT iebildumus pret valdības Memorandu (38 lpp.), ka arī pieprasījumus par kompensāciju un mierizlīguma tekstu (par kuru valdība joprojām nav atbildējusi).
- 87.** 11.03.2016. Valdība iesniedz ECT iebildumus par kompensācijas pieprasījumu.